

Kommuneplanens samfunnsdel 2023-2035 for Østre Toten kommune

Høringsforslag

01.03.2023

Innhold

1. Forord	3
2. Innledning.....	3
3. Visjon og verdier	4
4. FNs bærekraftsmål – tre overordnede perspektiver	5
5. Satsingsområder for Østre Toten kommune	6
5.1 Bærekraftige lokalsamfunn	7
5.1.1 Infrastruktur	8
5.1.2 Samfunnssikkerhet og beredskap	8
5.2 God oppvekst.....	11
5.3 God helse for alle.....	13
5.4 Frivillighet, medvirkning og samskaping	15
5.5 Næringsutvikling og innovasjon	17
5.6 Klima- og miljøvennlig utvikling.....	19
5.7 Kommunen som organisasjon	21
5.7.1 Organisasjon og medarbeidere	21
5.7.2 Kommunikasjon	23
6. Arealstrategi	25
7. Kommuneplanen – en overordnet plan	26
7.1 Slik skal kommuneplanen følges opp	28
7.2 Sentrale verktøy for gjennomføring av planen	29
8. Utviklingstrekk	30
8.1 Vår felles historie – på vei inn i ei ny tid.....	33
8.2 Framtid	34
Vedlegg 1: Ordliste	35

1. Forord

En kommuneplan er en overordnet plan for en kommune, der vi beskriver og fastlegger mål for kommunens utvikling i et 12 års perspektiv. I planleggingen har vi tatt hensyn til både kommunens interne forhold, samt de utfordringer og muligheter som kommer fra omverdenen. Vi har som mål at planen skal bidra til en helhetlig og samordnet utvikling av kommunen.

Dette viktige plan- og styringsdokumentet vedtas av kommunestyret, og gir retningslinjer for kommunens øvrige planer, lokal samfunnsutvikling og tjenester. Kommuneplanen har et langsiktig perspektiv, men kan revideres av kommunestyret i hver valgperiode. Gjennom en bred medvirkningsprosess har en rekke parter blitt involvert i utarbeidelsen av kommuneplanen. Innspillene fra medvirkningsprosessen er blitt aktivt brukt for å forme innholdet og retningen i kommuneplanen.

Planen er delt inn i tverrsektorielle satsingsområder med definerte mål, delmål og strategier. For å oppnå en helhet i plan- og styringssystemet, er det viktig at det går en rød tråd fra kommuneplanens overordnede mål til konkrete tiltak i underliggende planverk.

2. Innledning

Østre Toten er en kommune som ligger mellom sentrale strøk og distrikt, med en blanding av distriktspreg og nærhet til sentrale områder. Den er den 80. største kommunen i Norge, og regnes som en mellomstor kommune. Kommunen rangeres i gruppe 4 på statens skala fra 1 til 6, der 1 er mest sentralisert og 6 er mest distriktspreget. Befolkningen bor spredt, med en større andel i spredt bebyggelse enn i tettbebyggelse. I Østre Toten har det blitt flere bosatte i spredt bebyggelse de siste ti årene. I Innlandet og i Norge har andelen som er bosatt i spredt bebyggelse gått ned i samme periode. Preg av sentralitet og distrikt, samt interne samfunnsstrukturer, er avgjørende faktorer for utviklingen av framtidens Østre Toten.

Innbyggertallet i Østre Toten har steget lite, men jevnt, fra 2011 til 2018. Deretter har det vært en liten nedgang. Framskrivninger fra Statistisk sentralbyrå (SSB) antyder at folketallet vil forbli stabilt nær 15 000 innbyggere, men fordelingen mellom aldersgrupper vil endre seg. Antallet barn og unge i barnehage, barneskole, ungdomsskole og i videregående alder vil synke. Antallet personer i yrkesaktiv alder vil reduseres med 7,7 prosent fram til 2040, mens antallet eldre (over 66 år) vil øke med 22,7 prosent og antall over 80 år vil mer enn dobles innen 2040. Dette vil føre til økt behov for helse- og omsorgstjenester, men færre innbyggere til å utføre disse oppgavene og finansiere tjenestene.

Østre Toten har en lang historie med jordbruk som den viktigste næringen. Den første bosettingen skjedde i jernalderen, og grunnlaget for den spredte bosettingsstrukturen ble lagt allerede på 1800-tallet. Det var et sterkt klasseskille mellom bønder og husmenn, og kornproduksjon dominerte. På 1800-tallet kom potetdyrking og melkeproduksjon, noe som førte til etablering av brennerier og meierier. Industrialiseringen kom senere her enn i byene, og fikk et sterkere fotfeste i nabokommunene, men også i Østre Toten etablerte flere små industrivirksomheter seg. Jernbanen i 1902 bidro til å øke transportmulighetene for både jordbruk og industri.

Etter hvert som boligbyggingen økte i etterkrigstiden, vokste den spredte bosettingsstrukturen fram. Østre Toten er fortsatt en av landets største jordbrukskommuner, med over 20 prosent av arealet som dyrket mark. Sysselsettingsandelen i næringen har minket på grunn av mekaniseringen. Industrialiseringen startet på slutten av 1800-tallet og inn på 1900-tallet, med bedrifter som Kapp Melkefabrikk og Toten brenneri. Fra 1980-tallet vokste Krabyskogen næringspark frem, med arbeidsplasser innenfor teknologi og industri.

I sum gir de lange linjer både innen stedshistorie, næring og kultur en betydelig historisk og identitetsskapende bakgrunn for det lokalsamfunnet vi kjenner i dag.

Østre Toten kommune har som mål å være tett på innbyggerne i alle livets faser. Det er et ønske om å sikre de yngste gode år i barnehage og skole, gi unge og voksne tilgang på arbeid og fritid, og sikre en trygg alderdom for eldre. Kommuneorganisasjonen vil ikke ha kapasitet til å løse alle samfunnsutfordringer alene i framtiden, vil være avhengig av at innbyggere, næringsliv og frivillighet løser oppgavene sammen. Målet er å gjøre Østre Toten til et godt sted å leve for alle. Historien vil leve videre, men store endringer vil påvirke lokalsamfunnet. Valgene som tas i dag vil ha stor innvirkning på framtiden, og det er viktig å ta nødvendige grep for å håndtere både muligheter og utfordringer.

3. Visjon og verdier

En visjon er en ledetråd og et framtidssbilde for ønsket utviklingsretning for Østre Toten-samfunnet. Visjonen skal gi retning og uttrykke hvilke kvaliteter og verdier som en sammen skal strekke seg etter. Den innarbeidede visjonen som ligger i gjeldende kommuneplan foreslås videreført:

Livskvalitet ved Mjøsa

Dette betyr at Østre Toten:

- er en kommune med vilkår for god trivsel og god folkehelse
- har gode vilkår for en trygg og god oppvekst, og gode rammer for læring og utvikling
- er et åpent og inkluderende samfunn, som evner å ta imot nye innbyggere og nye impulser
- har en attraktiv beliggenhet ved Mjøsa, med gode bokvaliteter, god tilgang på arbeidsplasser og rik tilgang på fri natur
- har sitt særpreg som omfatter landskap, stedskvaliteter, kulturaktiviteter og tilgjengelighet

I tillegg har kommunen et slagord som framhever at beliggenheten har sine positive sider:

Tett nok ved og langt nok unna

Dette uttrykker at Østre Totens beliggenhet er god, med korte avstander til Mjøsbyene, Oslo og Gardermoen og til fri natur, samtidig som avstanden til pressområder og urbane strøk er «passe stor».

I planprogrammet til samfunnsdelen beskrives visjonen med at vi skal leve i en kommune med et godt fungerende bygdesamfunn, preget av nærhet mellom mennesker, en bærekraftig natur og en flott beliggenhet ved Norges største innsjø, Mjøsa. Samtidig er dette en visjon som sammenfaller godt med budskapet i stortingsmeldingen om bærekraft i distriktene, der det pekes på at det er viktigere å ha fokus på et godt liv for innbyggerne enn ensidig på befolkningsvekst.

Tjenesteyting og myndighetsutøvelse med god kvalitet og god etisk standard er en forutsetning for at innbyggerne og andre interessegrupper skal ha tillit til kommuneorganisasjonen. Målet er at alle ansatte og folkevalgte skal være seg dette bevisst. God etisk standard skal prege alle i møter med omverdenen samt i etterlevelse av regelverk og kontrollsystemer.

For å kunne strekke oss mot kommunens visjon, må hele lokalsamfunnet delta og bidra til at vi beveger oss i en slik retning. Kommuneorganisasjonen kan ikke alene skape det gode samfunn med

ønsket livskvalitet for alle innbyggere. Både i samfunns- og tjenesteutviklingen vil det være nødvendig at kommune, næringsliv, sivilsamfunnet og innbyggerne tar aktivt del, og samarbeider om å løse utfordringene og bruke mulighetene som framtida byr på. På den måten kan vi sammen bidra til å oppfylle kommunens visjon.

4. FNs bærekraftsmål – tre overordnede perspektiver

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine behov.

FNs bærekraftsmål består av til sammen 17 mål og 169 delmål som skal fungere som en felles global retning for land, næringsliv og sivilsamfunn. Disse målene og delmålene er derfor et viktig grunnlag og rammeverk for utformingen av ny kommuneplan for Østre Toten-samfunnet.

FNs bærekraftsmål kan deles inn i tre dimensjoner: økonomisk bærekraft, sosial bærekraft og miljømessig bærekraft:

Østre Toten – livskvalitet ved Mjøsa

Sosial bærekraft

Det gode livsløp for innbyggerne

Økonomisk bærekraft

Attraktivitet for næringsliv og innbyggere

Miljømessig bærekraft

Vekst og utvikling som ikke går på bekostning av natur og miljø

Østre Toten har både muligheter og utfordringer knyttet til hver av de tre dimensjonene, og bør ha en helhetlig og balansert tilnærming til disse i alle beslutningsprosesser i kommuneorganisasjonen.

Det må arbeides systematisk med å implementere FNs bærekraftsmål i plansystemet, i den administrative virksomhetsstyringen og i all saksbehandling.

I forarbeidet til revisjon av kommuneplanen har kommunestyret prioritert seks bærekraftsmål som vurderes å være mest viktige for Østre Toten:

Mål 3 – God helse

Mål 4 – God utdanning

Mål 9 – Innovasjon og infrastruktur

Mål 11 – Bærekraftige byer og lokalsamfunn

Mål 13 – Stoppe klimaendringene

Mål 17 – Samarbeid for å nå målene

Hvert av satsingsområdene som beskrives i denne planen er nært knyttet opp mot de mest aktuelle bærekraftsmålene. Dette viser hvordan kommunens satsing og utvikling relateres til bærekraftsperspektivet.

5. Satsingsområder for Østre Toten kommune

Framtidens utfordringer vil stille store krav til hele lokalsamfunnet. Endringer i alderssammensetningen i befolkning vil gjøre at flere innbyggere vil trenge kommunale tjenester. Dette skjer samtidig med at kommuneøkonomien stadig blir strammere, og kommunen stadig får flere oppgaver.

For å løse dette må kommunen utvikle nye, mer effektive løsninger for å levere sine tjenester. Det vil også være nødvendig at innbyggerne i større grad bidrar inn i fellesskapet og tar ansvar for eget liv.

Kommunens bosettingsmønster og tjenestestruktur utfordres av strammere økonomiske rammer og en lavere andel yrkesaktive. Behovet for å vurdere disse strukturendringene vil derfor være viktig også i årene som kommer. Hovedtrekkene med spredt bosettingsmønster vil i stor grad opprettholdes, både fordi de er nedarvet og i stor grad ønsket. Samtidig må det vi strekke oss mot å finne en riktig balansegang mellom bosettingsmønster, hva dagens og morgendagens innbyggere ønsker og er best tjent med, og kommunens mulighet for å levere gode tjenester på alle områder.

Østre Toten kommune skal være et godt og attraktivt sted å bo, slik at folk ønsker å flytte hit og bli boende her. Det er også et mål at kommunen skal ha best mulig økonomiske rammer. Disse målene skal vi hele tiden jobbe for å oppnå. Samtidig er det viktig å planlegge for en realistisk utvikling. Trenden de siste årene har vært økt urbanisering.

Alle kommuner har målsetting om å tiltrekke seg flere innbyggere, men vi konkurrerer om de samme personene. Kommuneøkonomien har blitt strammere over lengre tid, og det er i dag ikke noe som tyder på at dette vil endre seg i overskuelig framtid. Selv om vi skal jobbe for vekst og en positiv utvikling, må vi derfor samtidig planlegge for at innbyggertallet forblir uendret eller i verste fall lavere, og at økonomien vil bli enda strammere. Da vil vi være best mulig rustet til å møte fremtiden.

For distriktskommuner generelt vil det være fornuftig å bygge opp under regionscenteret de tilhører, som for Østre Totens del er Gjøvik. Årsaken er at sterke regionsenter demmer opp for utflytting fra hele sin region, noe som er en fordel også for kommunene rundt regionscenteret.

De utvalgte satsingsområdene i denne planen bygger opp under det utfordringsbildet vi står overfor i dag. Områdene henger tett sammen, og er sentrale for at Østre Toten skal kunne utvikles til å bli en bedre kommune å bo i, besøke og drive næringsvirksomhet i – alt innenfor en bærekraftig utvikling.

5.1 Bærekraftige lokalsamfunn

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

Østre Toten skal være attraktiv for både nåværende og framtidige innbyggere, næringsdrivende og besøkende. Kommunen vår er mangfoldig, og lokale særpreget står sentralt i utviklingen av tettsteder og grender.

Mindre tettsteder med stabile og gode nærmiljøer er en positiv ressurs som gir muligheter til å velge en annen type bomiljø enn det byer og større tettsteder kan tilby. I Østre Toten er kommunesenteret Lena bygd opp rundt handel, næring, skole, idrett, offentlig administrasjon samt offentlig og privat tjenesteyting. Bosettingen er imidlertid relativt liten til å være et kommunesenter. Skreia er et lokalsenter bygd på handel, næring, skole, idrett og ulike samlende aktivitetstilbud. Kapp er et nærsenter med lite sentrumsfunksjoner, men preget av næring, kulturtilbud, møteplasser og nærheten til Mjøsa – og økende bosetting. Disse tre sentrumsområdene planlegges videreutviklet rundt eksisterende private og offentlige servicetilbud, med vekt på å skape gode møteplasser.

Kolbu har i dag mistet mye av sitt tidligere sentrumspreget, og har lavt utviklingspress både innen bolig- og næringsutvikling. Som boområde har Kolbu gode kvaliteter som bør ivaretas. Det er samtidig viktig å jobbe mot kompakte tettsteder som har forutsetninger for å videreutvikle sentrumsfunksjoner som også bygger opp under gode sosiale strukturer, folkehelse og miljømessig bærekraft. Det er derfor naturlig å satse på Lena, Skreia og Kapp som i dag har mest sentrumspreget og potensial for videre sentrumsutvikling. I Kolbu sentrum (Ner-Kolbu) bør det legges til rette for boligutbygging for å sikre barneskolen der.

Stadig flere husholdninger består av bare en eller to personer. Dagens boligsammensetning samsvarer ikke med denne utviklingen. I Østre Toten bor 1 av 4 personer over 45 år alene. Samtidig er 85 prosent av boligmassen eneboliger. Det er derfor et stort behov for andre boligformer. Dette kan være boenheter som er mer tilpasset yngre, enslige og eldre som ikke lenger kan eller ønsker å bo i eneboliger.

Det er viktig å legge til rette for at flere vil bosette seg og bli boende Østre Toten, både unge innbyggere, tilbakeflyttere eller nye innflyttere. Viktige virkemidler i denne sammenheng vil være å synliggjøre mulighetene for arbeid – lokalt eller i regionen, et attraktivt botilbud og en meningsfull fritid. Dette krever en offensiv og mulighetsorientert kommunikasjon mot omverdenen. En sterkere samhandling og orientering mot regionsenteret Gjøvik vil da være fordelaktig.

Selv om innvandringen har vært moderat de siste årene, vil denne kunne øke igjen på grunn av en ustabil situasjon og endrede klimatiske forhold i deler av verden. Det er viktig å arbeide aktivt med inkludering av innvandrere i både skole, fritid og arbeidsliv. Innvandring kan være et viktig bidrag til økt arbeidskraft og dermed motvirke nedgangen i antall yrkesaktive, og vil samtidig være en sosial berikelse for Østre Toten-samfunnet.

Østre Toten er særdeles rik på kulturminner. Dette er en kulturskatt som det er svært viktig å forvalte og bruke på en god måte. Kommunens kulturminneplan er et godt verktøy til å følge opp dette.

5.1.1 Infrastruktur

Kommunen er avhengig av en bærekraftig infrastruktur. En god infrastruktur utgjør kommunens nervetråder, og legger grunnlag for bosetting, næringsliv og at lokalsamfunnet fungerer teknisk sett. Dette gjelder både teknisk infrastruktur som veger, trafikknutepunkter, vann- og avløpsnett, strømnnett og bredbånd, og sosial infrastruktur som barnehager, skoler, institusjonsbygg, forsamlingshus, idrettsanlegg, kirker og gravlunder.

Det er behov for betydelige investeringer i infrastruktur i årene som kommer. Kommunen har et omfattende vann- og avløpsnett som trenger vedlikehold og oppgradering, både for å sikre at alle innbyggere får de tjenestene de skal ha, og for å ta vare på miljøet. Det kreves også betydelige ressurser for å holde veger og kommunale bygg i god stand.

Gode kommunikasjonsforbindelser innad i og ut av kommunen samt gode oppvekstmiljøer og attraktive boområder er viktig for å tiltrekke seg nye innbyggere. Østre Toten er en bilbasert kommune, med et svakt kollektivtilbud og mye veitrafikk, både av privatbiler og godstransport. Et godt kollektivtilbud er spesielt viktig for unge og andre som ikke har tilgang til bil. Biltrafikk bidrar også til en stor andel av kommunens totale klimautslipp. Det er derfor sentralt å arbeide for et bedret kollektivtilbud og mer effektive veg- og transportløsninger, herunder nye løsninger som kan erstatte tradisjonell busstransport.

Østre Toten er den eneste kommunen rundt Mjøsa som verken har jernbane eller riksveg. Oppgradering av vår viktigste vegforbindelse, fylkesveg 33, vil være sentralt for å øke attraktiviteten både for næringsliv og innbyggere som jobber i andre kommunen.

Det er også sentralt for kommunen at innbyggere og næringsliv har tilgang på tilfredsstillende mobilnett og bredbåndstilbud.

5.1.2 Samfunnssikkerhet og beredskap

Den internasjonale situasjonen er i dag ustabil både når det gjelder konflikter, terror, forsyningslinjer og klimaendringer. Trusselbildet er vesentlig endret de siste årene gjennom økt søkelys på teknisk infrastruktur og datasikkerhet, der hendelser kan påvirke og gjøre stor skade på samfunnet og infrastrukturen vår. Risikoen for pandemier og knapphet på strøm er også dagsaktuelle tema. Klimaendringene og ekstremvær forbundet med disse gjør deler av infrastrukturen vår ekstra sårbar. Disse faktorene gjør at arbeidet med samfunnssikkerhet har fått økt oppmerksomhet den siste tiden, og viser at vi må planlegge for et risikobilde i stadig endring. Ikke minst er dette viktig når det gjelder nasjonal matsikkerhet, siden Østre Toten er en vesentlig matprodusent.

Østre Toten skal være en trygg kommune å bo og oppholde seg i. Kommunen har et grunnleggende ansvar for å ivareta tryggheten til innbyggerne gjennom å jobbe med samfunnssikkerhet og beredskap både overordnet og innen hvert tjenesteområde. Dette ansvaret omfatter planlegging for å forebygge og redusere faren for uønskede hendelser, og planlegging for å kunne håndtere og begrense skader ved hendelser når de har oppstått – enten det er enkeltvis eller flere samtidige hendelser.

Hovedmål:

Østre Toten skal være en attraktiv og god bokommune med inkluderende, trygge og bærekraftige lokalsamfunn og god infrastruktur.

Delmål: <i>Dette skal vi oppnå</i>	Strategier: <i>Slik skal vi gjøre det</i>
<p>Østre Totens ulike strukturer skal utvikles med vekt på helhet og gode sammenhenger</p>	<p>Tettstedsstrukturen videreutvikles med hovedvekt på Lena, Skreia, Kapp og Kolbu.</p> <p>Tjenestestrukturen og infrastrukturen vedlikeholdes og videreutvikles i samsvar med den prioriterte tettstedsstrukturen.</p> <p>Kommunale heldøgntjenester legges primært til Lena tettsted.</p> <p>Vektlegge utbygging av boligstruktur i og ved tettstedene, samtidig som etablerte bomiljøer bevares og fortettes der det ligger til rette for det ut fra eksisterende vann- og avløpsstruktur og hensyn til jordvern.</p>
<p>Østre Toten kommune skal ha et balansert og bærekraftig bosettingsmønster.</p>	<p>Videreutvikle Lena som kommune-/områdesenter, med Skreia som lokalsenter, og Kapp og Kolbu som nærsentre.</p> <p>Arbeide aktivt med stedsutvikling og tilrettelegge for attraktive, trygge, inkluderende og aktivitetsfremmende tettsteder.</p> <p>Planlegge for et aldersvennlig samfunn som er tilgjengelig og inkluderende for en aldrende befolkning.</p> <p>Legge til rette for at eksisterende boligkonsentrasjoner og grendemiljøer oppleves som gode bomiljøer.</p> <p>Arbeide aktivt for å forbedre og tilgjengeliggjøre kollektivtilbudet i kommunen og knytte dette inn mot våre sentra som knutepunkter.</p> <p>Være pådriver for å videreutvikle gang- og sykkelvegnettet og spille lokale prosjekter inn til regionale myndigheter.</p> <p>Bidra til etablering av gode møteplasser som fremmer mangfold, samt tilgjengelige grøntområder og god tilgang til naturområdene.</p>
<p>Alle innbyggere skal ha tilgang på rent og godt drikkevann og hensiktsmessige avløpsløsninger</p>	<p>Vedlikeholde og videreutvikle vannforsyningskapasiteten ut fra vedtatte planer, og legge til rette for tilkobling til det kommunale avløpsnettet der dette er den mest bærekraftige løsningen samlet sett.</p>

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
Alle innbyggere skal ha tilgang på tilfredsstillende og trygge boliger.	<p>Ta en aktiv og strategisk rolle i boligutviklingen og ivareta en helhetlig samfunnsutvikling og boligpolitiske hensyn.</p> <p>Legge til rette for et mangfold av boligtyper i kommunen.</p> <p>Legge til rette for at innbyggere føler tilhørighet til nærmiljøet sitt, i miljøer med god aldersspredning.</p> <p>Legge til rette boliger for yngre, i en form og med en lokalisering denne gruppen etterspør.</p>
Østre Toten skal sikre de store kulturminnene i kommunen på en god måte, både som kulturarv og til aktiv bruk	<p>Drive forvaltning, skjøtsel og istandsetting av kulturminner og kulturmiljøer, og tilrettelegge for at disse kan benyttes som positive elementer i stedsutviklingen.</p> <p>Kommunens kulturminneplan skal anvendes aktivt i dette arbeidet.</p>
Østre Toten skal være en trygg kommune å bo i, besøke og drive næringsvirksomhet i	<p>Arbeide forebyggende ut fra oppdaterte risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser).</p> <p>Ha tilstrekkelig beredskap knyttet til sannsynlige risikoscenarier, herunder ekstremværhendelser og samtidige hendelser.</p> <p>Ta nødvendige hensyn til klimaendringer i samfunnsplanlegging, utvikling av veg, vann- og avløpsforsyning og andre tjenester.</p> <p>Utveksle kunnskap og erfaringer, slik at de ulike samfunnsaktørene gjensidig kan styrke hverandre når det gjelder forebygging og beredskapsarbeid.</p> <p>Bidra til at innbyggere, virksomheter og andre aktører har god egenberedskap på aktuelle områder og relevant kunnskap om beredskapssystemet, herunder utnytte kompetansen på informasjonssikkerhet hos NTNU.</p>
I Østre Toten skal alle ha samme muligheter og ansvar, uavhengig av etnisk bakgrunn	<p>Legge til rette for at både egne innbyggere, arbeidsinnvandrere og flyktninger blir godt integrerte i lokalsamfunnet.</p> <p>Integrere innvandrere gjennom tilrettelagte tilbud i skole, arbeidsliv og på fritidsarenaer.</p> <p>Arbeide for å bevisstgjøre og engasjere alle innbyggerne ut fra et perspektiv om at alle både kan bidra og motta, og dermed være likeverdige medborgere.</p>

5.2 God oppvekst

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

En god oppvekst kjennetegnes ved at barn og unge er omgitt av trygge voksne, har nære relasjoner, og opplevelsen av tilhørighet og tillit. Oppvekstmiljøet er summen av de materielle, psykiske og sosiale forhold som påvirker barnets hverdag. Barn og unge skal i samspill med foresatte, frivilligheten og kommunen sikres gode tilrettelagte helsetilbud og et bredt aktivitets- og fritidstilbud.

For de fleste barn er foresatte de viktigste personene i livet. Likevel er ordtaket “det trengs en hel bygd for å oppdra et barn” viktig og riktig. For å sikre barn og unge en god oppvekst må alle ta ansvar.

Familien og foresatte er grunnpilaren i barn og unges liv, og danner grunnlag for deres livskvalitet og psykiske helse. Det er derfor viktig at foresatte har gode forutsetninger for å være trygge og gode voksne i barnas oppvekst. Mange utfordringer knyttet til psykisk og fysisk helse starter i barndommen. Barn og unge som ikke har det bra, kan falle fra i skolen og fritidsaktiviteter, og senere ende utenfor arbeids-livet – noe som ofte gir dårlig livskvalitet og utenforskap. Det er derfor viktig å kunne oppdage dette tidlig og ha ressurser til å hjelpe de som trenger det, slik at man kan forebygge slike utfordringer og bidra til at alle får et best mulig liv gjennom hele livsløpet.

I tillegg til foresatte er gode barnehager, grunnskole og videregående skole arenaer som skal bidra til å ivareta barndommens egenverdi og et inkluderende fellesskap, gi kompetanse for fremtiden og utvikle robuste barn. Barn og unge har rett til et 13-årig utdanningsløp. Det er viktig at det er et allsidig tilbud om videregående opplæring i kommunen, både som opplæringssted, som arbeidsplass og som en sentral del av kommunesenteret Lena.

Barnehage- og grunnskolestrukturen må sikre at alle barn får det tilbudet de har krav på. Utviklingen mot stadig færre barn og unge utfordrer dagens struktur. Små skoler gjør det vanskelig for en del barn å finne jevnaldrende de passer sammen med, medfører sårbarhet for fravær blant ansatte, og gjør det vanskelig å opprettholde og videreutvikle gode pedagogiske fagmiljøer. Mange mindre enheter gir også større kostnader til drift og vedlikehold. Denne strukturen må derfor vurderes opp mot sosiale, faglige og økonomiske hensyn.

Barn og unge etterlyser møteplasser hvor det ikke bare er organiserte aktiviteter, men mulighet for å være sammen med andre i deres aldersgruppe og på tvers av generasjoner. Store deler av kommunen har liten eller ingen tilgang til kollektivtransport ut over skoleskyss. Transport til og fra aktiviteter utenom skoletid er derfor vanskelig for de som ikke har tilgang til egen transport. Familiens økonomi påvirker også i stor grad barnas mulighet til å delta på ulike aktiviteter.

Hovedmål:

Barn og unge i Østre Toten skal ha en trygg og god oppvekst, med gode rammer for læring og utvikling og et bredt aktivitets- og fritidstilbud.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
<p>Østre Toten skal være et godt lokalsamfunn å bo, leve og vokse opp i</p>	<p>Ha et allsidig offentlig, privat og frivillig kulturliv.</p> <p>Etablere møteplasser på tvers av generasjoner.</p> <p>Barn og unge skal høres, sees og tas på alvor og gis mulighet for medvirkning i formelle organer for barn og unge.</p>
<p>Østre Toten skal ha trygge oppvekstmiljøer med leke- og læringsarenaer som fremmer sosial kompetanse, mestringsevne, tilhørighet og god helse</p>	<p>Arbeide aktivt for å sikre et helhetlig og koordinert opplæringsløp.</p> <p>Tilrettelegge for et godt psykososialt leke- og læringsmiljø på alle arenaer.</p> <p>Arbeide aktivt med forebygging og tidlig innsats bl.a. ved god veiledning og oppfølging av barn, unge og familier.</p> <p>Styrke det tverrfaglige og innovative arbeidet for å utvikle effektive tjenester til barn, unge og deres familier.</p> <p>Arbeide systematisk for å styrke foresatte i rollen som gode og trygge voksne i barnas liv.</p> <p>Bidra til at barn og unge kan delta på fritidsaktiviteter uavhengig av familieøkonomi.</p>
<p>Alle barn skal ha tilgang på barnehageplass av god kvalitet som bidrar til trygghet, utvikling og læring, og som forbereder barna til grunnskolen</p>	<p>Arbeide aktivt med å utvikle inkluderende læringsarenaer som fremmer fellesskap, barn og unges engasjement, motivasjon og læringsglede.</p> <p>Tilrettelegge for læringsarenaer som tar hensyn til den enkeltes forutsetninger og behov.</p>
<p>Barn og unge skal utvikle relevant kompetanse for fremtidens samfunn og arbeidsliv, med særlig vekt på yrkesrettede fag, teknologi, innovasjon og entreprenørskap</p>	<p>Tilrettelegge for at barn og unge får utvikle sine ulike innovative ferdigheter med fokus på å fremme nysgjerrighet, utforskertrang og kreativitet.</p> <p>Samarbeide med aktører innen forskning/utdanning slik at unge kan utvikle og tilegne seg ny og relevant kompetanse.</p> <p>Arbeide aktivt for å gi flest mulig tilbud om lærlingeplass/opplæring i bedrift.</p>
<p>Barn og unge skal utvikle kompetanse for fremtiden</p>	<p>Ha en skole- og barnehagestruktur som sikrer et godt og likeverdig tilbud til alle både faglig og sosialt, og som er økonomisk bærekraftig.</p> <p>Arbeide aktivt for at det skal være et allsidig tilbud innen videregående utdanning i kommunen.</p> <p>Stimulere unge til å utdanne seg innen sektorer med spesielt stort bemanningsbehov.</p>

5.3 God helse for alle

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

Østre Toten kommune skal sørge for gode og forsvarlige helsetjenester, og legge til rette for at alle kan delta i samfunnet og leve friske og sunne liv. God helse og livskvalitet skapes på en rekke arenaer, og mange forhold påvirker innbyggernes helse og livskvalitet. Eksempler på dette er tilgang til aktive nærmiljøer, inkluderende lokalsamfunn, de fysiske omgivelsene, oppvekst- og skoleforhold, tilgang på arbeid, boligsituasjon og forhold knyttet til levevaner. Det er behov for en tverrsektoriell og målrettet innsats og involvering av hele samfunnet for å lykkes.

Forventede økte helseutgifter, endringer i befolkningssammensetning, mindre tilgang på riktig fagkompetanse og økt behov for helsetjenester representerer både lokalt og nasjonalt store utfordringer. Kommunen har et ansvar for å skape bærekraftige løsninger som møter helseutfordringene, motvirker sosiale helseforskjeller, og fremmer god helse for alle uansett alder. Selv om det til enhver tid er mange yngre som også mottar tjenester fra kommunen, er det først fremst blant innbyggere over 80 år at behovet for helse- og omsorgstjenester er størst.

En stor folkehelseutfordring er at stadig flere innbyggere opplever psykiske plager og lidelser. Ofte er dette knyttet til ensomhet og oppstår i ung alder. Grunnlaget for god psykisk helse legges ikke bare i helsesektoren, men i hele kommunesamfunnet og innenfor alle sektorer. Vi trenger miljøer som forebygger ensomhet, både fysiske og sosiale møteplasser, men som også ivareta naturen som i seg selv har en stressdempende effekt på oss. 4,5 prosent av Østre Totens innbyggere i yrkesaktiv alder er uføretrygde, noe som er langt høyere enn landsgjennomsnittet på rundt 3 prosent. Uføretrygd fører til økt fattigdom og redusert livskvalitet for de berørte, og gir samtidig lavere inntekter og færre som kan bidra i arbeidslivet og ellers i kommunesamfunnet.

Økt tjenestebehov og begrensende ressurser – særlig mangel på arbeidskraft – gjør at det i årene framover vil bli krevende å opprettholde dagens gode tjenestenivå på alle områder. Det er derfor viktig med helhetlig innsats for å dreie ressursene mot mer forebyggende og helsefremmende tiltak som reduserer risikoen for sykdom og konsekvensene av helseutfordringer. Tjenestene skal være av god kvalitet og basert på innbyggerens behov. Kommunen skal legge til rette for at den enkelte innbygger mestrer eget liv og opplever god livskvalitet. Innbyggerne må samtidig ta et større ansvar for å vare på egen helse, ta gode valg og planlegge for egen livssituasjon i alle faser av livet.

Utviklingen av helsetjenestene krever en mer helhetlig og tverrfaglig tilnærming, bedre samhandling på tvers av nivåer, sektorer og med andre aktører. Nye løsninger for bærekraftige helsetjenester skal utvikles gjennom medborgerskap og samskaping. Samarbeidet skal skje med innbyggere, næringsliv, forskningsmiljøer og frivillige organisasjoner.

Hovedmål:

Østre Toten-samfunnet skal sikre god helse og fremme livskvalitet for alle innbyggere, uansett alder.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
<p>Østre Toten-samfunnet skal arbeide helsefremmende og forebyggende for å oppnå god folkehelse, motvirke utenforskap og redusere risikoen for sykdom og tidlig død</p>	<p>Dreie ressursinnsatsen mot helsefremmende og forebyggende arbeid og aktiviteter.</p> <p>Legge til rette for at innbyggerne kan leve aktive liv og bo trygt i eget hjem så lenge som mulig, blant annet ved å legge til rette for nye boformer for eldre.</p> <p>Legge til rette for informasjons- og opplæringstiltak og andre virkemidler som bidrar til at innbyggerne tar gode valg for egen helse og livskvalitet.</p> <p>Jobbe målrettet mot alle alderstrinn for å unngå at innbyggere faller utenfor skolen og arbeidslivet, og for å få flere utføre tilbake i arbeid.</p> <p>Fremme arbeidet med forebygging av rusmisbruk og behandling av rusrelaterte skader.</p> <p>Arbeide for at alle innbyggere følger vaksineprogrammet.</p> <p>Arbeide aktivt for å motvirke utenforskap og konsekvenser av sosiale ulikheter, og fremme tilhørighet og samfunnsdeltakelse, i samarbeid med ulike aktører.</p>
<p>Innbyggerne skal ha tilgang til helhetlige og forsvarlige helse-tjenester av god kvalitet og til rett tid</p>	<p>Sikre et differensiert tjenestetilbud, helhetlige brukerforløp, god tverrfaglig koordinering og en strategisk og fleksibel bruk av ressurser.</p>
<p>Innbyggere som mottar helse-tjenester skal kunne leve aktive og selvstendige liv, ta medansvar for egen helse og delta i utforming av tjenestene ut fra den enkeltes forutsetninger og behov</p>	<p>Tilrettelegge for aktiv brukermedvirkning.</p> <p>Samarbeide aktivt med ulike aktører for å mobilisere innbyggernes egne ressurser og nettverk, og legge til rette for egenmestring og samfunnsdeltakelse.</p> <p>Ta i bruk og legge til rette for nye teknologiske løsninger som kan gi mer effektive tjenester og understøtte innbyggernes ønske om mestring og selvstendighet.</p>
<p>Østre Toten kommune skal samarbeide aktivt med innbyggere, frivilligheten og næringslivet for å møte fremtidens helseutfordringer</p>	<p>Utvikle og samordne aktiviteter og tiltak som fremmer god helse og livskvalitet, i samarbeid med ulike aktører.</p> <p>Jobbe aktivt med å øke forståelsen for at innbyggerne i større grad må ta ansvar for eget liv, helse og bosituasjon.</p>
<p>Østre Toten skal ha tilrettelagte og trygge bomiljøer for mennesker i alle aldre og med alle funksjonsnivå</p>	<p>Legge til rette for og samarbeide med boligutviklere for utvikling av gode bomiljøer og bo-konsepter som fremmer deltakelse, hverdagsmestring og forebygger ensomhet.</p> <p>Legge til rette for gode og tilgjengelige møteplasser i nærmiljøet i samarbeid med frivillige lag og foreninger.</p> <p>Ha god dialog med innbyggerne om gode boligløsninger i ulike livsfaser.</p>

5.4 Frivillighet, medvirkning og samskaping

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

Et åpent, levende og engasjerende lokalsamfunn er helt avhengig av en aktiv frivillig sektor. Dette er en av grunnpilarene i Østre Toten-samfunnet. Kommunen har et rikt organisasjonsliv fordelt på ulike sjangere og interessefelter. Mye av frivilligheten skjer gjennom lag og foreninger, men en økende del skjer også på andre arenaer og gjennom nye deltakelsesformer uten medlemskap. Engasjerte innbyggere deltar hver dag i foreningsliv og aktiviteter som skaper glede, samhold, felleskap og folkehelse, og styrker båndene mellom oss.

I Østre Toten er andelen friske eldre en potensiell frivilligressurs som bare vil øke i tiden framover. Mange unge har også mye å bidra med. Det er derfor viktig at kommunen har et bevisst forhold til hvordan man kan samhandle med disse gruppene.

En bærekraftig samfunnsutvikling utfordrer oss til å tenke nytt i forhold til oppgaveløsning. Økt samarbeid med sivilsamfunnet er en viktig del av løsningen. Dette gjelder både den organiserte og uorganiserte delen av frivillig sektor. Også enkeltpersoner må i større grad må være med å ta fellesskapsansvar og finne løsninger slik at man blir selvhjulpen lenger. Den kommunale rollen må utvides fra myndighet til medspiller – basert på respekt for innbyggernes ønsker og ressurser.

Kommunene og frivillig sektor har mange arenaer for samarbeid om inkludering, forebygging, og helse og velferd. Frivilligheten skal ikke overta kommunens oppgaver, men spille en viktig, utfyllende rolle på områder der kommunen ikke tilbyr tjenester. Frivilligheten skal ikke styres, men tilrettelegges for. Utvikling av samarbeidsavtaler og likeverdig partnerskap mellom kommune og ulike frivillige aktører kan gi nye løsninger og resultater som det ellers ikke ville være mulig å oppnå.

Frivilligheten har også et viktig folkehelseperspektiv, med stor egenverdi for de som deltar. Fellesskap og sosiale møteplasser, noe å glede seg til og det å føle seg nyttig er viktig både når det gjelder å forebygge ensomhet og oppleve livsglede. Samarbeid og samhandling om forebygging, lavterskeltilbud og tidlig innsats både på kommunalt nivå og med lag, foreninger og andre samfunnsaktører er sentralt for å skape god folkehelse og livskvalitet hos alle aldersgrupper.

Et velfungerende lokaldemokrati forutsetter innbyggere som involveres og deltar aktivt i kommunale plan- og beslutningsprosesser. Tilrettelegging for medvirkning er viktig for å oppnå engasjerte innbyggere. Dette bidrar også til å bygge en lokal identitet som østretotning og et fellesskap som alle føler ansvar for å bidra inn i. Medvirkning må oppleves inkluderende, meningsfullt og ha en effekt for at de demokratiske ambisjonene skal lykkes. Kommunen bør derfor ha et bevisst forhold til hvordan man styrker og ivaretar lokaldemokratiet og legger forholdene til rette for en sterk frivillig sektor og innbyggerengasjement, slik at man i fellesskap kan skape gode lokalsamfunn.

Hovedmål:

Østre Toten kommune skal ha engasjerte innbyggere og en sterk og selvstendig frivillig sektor som bidrar til gode og aktive nærmiljøer for alle aldersgrupper.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
Østre Toten skal være et samfunn der alle setter samarbeid og samskaping i fokus	<p>Forankre samarbeidstankegangen i hele kommuneorganisasjonen, avklare roller og forventninger, og bryte ned kunstige barrierer for å løse oppgaver sammen.</p> <p>Legge til rette for arenaer og møteplasser for samhandling og dialog.</p>
Østre Toten skal videreutvikles som en fellesskapskommune, der innbyggerne, næringslivet, kommunen og andre aktører føler og tar ansvar for fellesskapet	<p>Bygge en samarbeidskultur mellom kommune og innbyggerne, basert på åpenhet, inkludering og deltakelse.</p> <p>Dra nytte av hverandres kompetanse gjennom samhandling.</p> <p>Alle skal være til stede og eie beslutningsprosesser som angår dem selv.</p> <p>Fremme likeverd, myndiggjøring og eierskap.</p>
Kommunen skal være en medspiller for frivillig sektor	<p>Kommuneorganisasjonen skal ha et bevisst forhold til hvordan de profesjonelle tjenestene og frivilligheten kan samarbeide om å skape gode lokalsamfunn.</p> <p>Synliggjøre arenaer for medborgerskap og samskaping.</p> <p>Stimulere til samarbeid mellom kommune, næringsliv og frivillighet, og frivilligheten imellom.</p> <p>Være pådriver for etablering av nettverk, partnerskap og samarbeidsavtaler.</p>
Frivilligheten skal gis gode vilkår i samsvar med intensjonene vedtatt i tidligere planverk	<p>Utvikle en helhetlig frivilligpolitikk, i dialog med frivilligheten.</p> <p>Gjennomgå rammevilkårene for frivilligheten, og vurdere behov for nye tiltak.</p> <p>Innarbeide gode systemer for ivaretagelse og koordinering av frivillighet.</p>
Østre Toten skal ha et sterkt og aktivt lokaldemokrati	<p>Innbyggerinvolvering skal styrkes og utvikles slik at alle grupper, herunder barn og unge, motiveres til å medvirke i plan- og styringsprosesser og tjenesteutvikling.</p> <p>Legge til rette for at alle målgrupper kan delta i og ta medansvar for samfunn og felleskap.</p> <p>Kommunisere tydelig med innbyggere, frivillighet og andre om hvordan de kan delta i og påvirke lokaldemokratiet, blant annet gjennom valgdeltakelse.</p> <p>Tilpasse informasjon og medvirkningsprosesser til relevante målgrupper, slik at alle berørte og interesserte parter kan komme til orde.</p>

5.5 Næringsutvikling og innovasjon

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

Østre Toten er en del av et regionalt bo- og arbeidsmarked. Om lag halvparten av kommunens yrkesaktive jobber utenfor kommunen – hovedsakelig i Gjøvik og Vestre Toten, men noen pendler også til Romerike og Oslo. Det er viktig å utvikle næringslivet i egen kommune, men det er like viktig å legge til rette for at det er attraktivt å bo i Østre Toten selv om man jobber utenfor kommunen.

Med et regionalt arbeidsmarked er utviklingen av næringslivet i våre nabokommuner viktig for Østre Toten. Ikke bare i form av viktige arbeidsplasser, men også som grunnlag for etablering og videreutvikling av leverandørindustri. Regionale nettverk og samarbeid er viktig for å legge til rette for knoppskyting og innovasjon i forlengelsen av allerede etablerte industri. Kompetent arbeidskraft er viktig for videreutvikling av lokalt næringsliv. Godt samarbeid mellom lokale og regionale utdanningsinstitusjoner og næringslivet er nøkkelen til å dekke kompetansebehovet for fremtiden.

Næringsutvikling skjer ofte i krysning mellom det private og offentlige. Kommunen har en viktig oppgave i å tilrettelegge for næringsutvikling og nye initiativer innenfor de rammene som ligger i lover og planverk. God dialog og inkludering i administrative og politiske prosesser er nøkkelen til et godt samarbeidsklima.

Østre Toten har flere etablerte næringsområder med ledige, ikke opparbeidede arealer. Det er viktig å bidra til at ferdige tomter raskt blir tilgjengelige når nye virksomheter ønsker å etablere seg i kommunen. For å være en attraktiv næringskommune er det også avgjørende med god infrastruktur i form av god tilgang på energi, bredbånd og vegnett.

Dagens klimautfordringer krever tilpasninger for næringslivet. Samtidig betyr både klimaendringene og det grønne skiftet nye muligheter både i tradisjonelle og nye næringer.

Østre Toten er landets nest største produsent av grønnsaker på friland. Sentralisering i dagligvarehandelen truer lokal verdiskapning, deriblant pakkerier og videreforedling. Samtidig har krig og pandemi gjort samfunnet mer oppmerksom på Norges selvforsyningssevne når det gjelder mat. Ny teknologi og sunnere plantebaserte matvaner er også trender som representerer muligheter som Østre Toten kan utnytte gjennom samarbeid mellom næringen og sentrale kompetansemiljøer.

Østre Toten har en beliggenhet nært opp til et betydelig marked med potensial for vekst og utvikling innenfor reiselivs- og opplevelsesnæringer. Både Mjøsa, Totenåsen og vårt flotte kulturlandskap representerer kvaliteter som kan gi gode rammer for en slik utvikling. En slik satsing bør kunne bygges opp uten at det krever en vesentlig investering i infrastruktur. Satsingsvillige gründere og en god profilering av Østre Toten og hele regionen er derfor avgjørende.

Hovedmål:

Østre Toten skal ha et kompetent og innovativt næringsliv basert på lokale og regionale fordeler, som også evner å utnytte de muligheter som det grønne skiftet innebærer.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
Østre Toten skal være en næringsvennlig kommune	<p>Ha et godt servicenivå i kommunens tjenester gjennom tett dialog og oppfølging av etablerere og næringsdrivende.</p> <p>Ha en god førstelinjetjeneste som bistår og gir råd til næringslivet innen innovasjon og utvikling.</p> <p>Felles kommunalt og regionalt næringsprogram skal støtte bedrifter med innovative utviklingsprosjekter.</p> <p>Ha en god beredskap for å kunne ha attraktive, byggeklare næringsarealer tilgjengelig i kommunen.</p>
Etablere samarbeidsarenaer med kompetansemiljøer som er relevante for lokalt næringsliv	<p>Ta en rolle i bioøkonomisatsingen gjennom etablering av nettverk av lokale landbruksprodusenter og regionale kompetanse- og forskningsmiljøer.</p> <p>Arbeide aktivt for å utnytte potensialet og samarbeidsmulighetene som ligger i Mjøsområdet.</p> <p>Legge til rette for at lokale teknologibedrifter utnytter mulighetene i kontakt med regionale kompetansemiljøer for å skape flere arbeidsplasser.</p> <p>Følge opp felles strategier som er lagt eller legges for næringsutvikling i Strategisk plan for Gjøvikregionen.</p>
Østre Toten skal ha gode rammebetingelser for næringsvekst	<p>Aktivt arbeide mot Innlandet og Viken fylkeskommuner for å framskynde utbedring av fylkesveg 33.</p> <p>Bidra til at bredbåndskapasitet bygges ut i tilstrekkelig grad.</p> <p>Være pådriver for at kommunen er godt forsynt med elkraft til framtidig næringsutvikling.</p> <p>Styrke sentrum på Lena og Skreia gjennom aktiv stedsutvikling, for å stimulere til økt handels- og servicenæring.</p> <p>Markedsføre Østre Totens kvaliteter gjennom egen og regional markedsføring, for å bidra til økt arbeidsplassutvikling og tilflytting.</p>
Østre Toten skal arbeide aktivt med å tilrettelegge for utvikling av nye virksomheter og næringer	<p>Samarbeide med næringslivet om å utrede mulighet for å øke verdiskapning basert på lokale råvarer/videreforedling.</p> <p>Jobbe for å utvikle Østre Toten som en reiselivsdestinasjon.</p> <p>Bidra til å synliggjøre Østre Totens potensial som produsent av grønn energi basert på sol, vind, vann og biologisk materiale.</p> <p>Tilrettelegge for utvikling av nye produkter innen bioøkonomi, herunder etablering av sirkulære verdikjeder.</p>

5.6 Klima- og miljøvennlig utvikling

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

De globale klima- og miljøutfordringene krever omstilling til et samfunn hvor videre utvikling skjer innen naturens tålegrenser. Dette berører alle samfunnsområder og aktører. Det er inngått internasjonale avtaler for å møte disse utfordringene, med målsettinger Norge jobber etter. Mange sentrale tiltak må skje lokalt. Både politikere, kommuneadministrasjonen, næringsaktører og innbyggere i Østre Toten må ta sin del av ansvaret gjennom konkret handling.

De største kildene til direkte klimagassutslipp i Østre Toten er landbruk, transport og endringer i arealbruk. Østre Toten-samfunnet bidrar også indirekte til store utslipp andre steder i verden, spesielt gjennom personlig forbruk. I gjennomsnitt bidrar hver nordmann til et utslipp på over 11 tonn CO₂-ekvivalenter pr år. Nesten halvparten av dette utslippet oppstår ved at vi kjøper varer som er produsert i utlandet. For å nå internasjonale mål innen global oppvarming må vi redusere utslippene våre med så mye som 85 til 90 prosent innen 2050. Dette krever omfattende endringer på en rekke områder.

Naturen gir oss rent vann, ren luft og mat. I dag er naturmangfoldet over hele kloden truet. Klimaendringene og omdisponering av areal er den største årsaken til dette. Avrenning fra landbruket samt fra privat og offentlig avløp har stor negativ påvirkning på vannkvaliteten i vassdragene våre. Annen forurensning og spredning av fremmede planter og dyr er også skadelig for naturen rundt oss.

Østre Toten skal ta en aktiv rolle i arbeidet med å nå de nasjonale klima- og miljømålene ved å jobbe med konkrete tiltak i egen drift, og gjennom å bruke tilgjengelige virkemidler for å være pådriver og legge til rette for nødvendige tiltak i andre sektorer og hos innbyggerne.

Østre Toten er en stor landbrukskommune. Innen jordbruk må målsettingene innen klima og miljø balanseres opp mot nasjonale mål om matsikkerhet og selvforsyning. Det er derfor definert egne nasjonale bransjemål for landbruket. Økt karbonopptak i jord- og skogbruket er et annet sentralt virkemiddel for å oppnå klimamålene, der Østre Toten har store muligheter til å bidra.

Klimaendringene utgjør en risiko for brudd på sentral infrastruktur som vegforbindelser, strømnettet, drikkevannsforsyning og avløpsnett. Kommunen må ta hensyn til dette ved å planlegge for et våtere, varmere og mer ustabil klima, og oppgradere kritisk infrastruktur til å kunne takle klimaendringene. Også for næringslivet – ikke minst landbruket – innebærer klimaendringene en utfordring, samtidig som det kan bety muligheter for utvikling av nye produkter og løsninger.

Hovedmål:

Østre Toten skal bli et klimarobust lavutslippssamfunn der hensynet til klima og miljø veier tungt i alle kommunale beslutninger, og der det er naturlig for alle i kommunesamfunnet å velge miljøvennlig.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
<p>Østre Toten-samfunnet skal redusere klimagassutslippene i tråd med nasjonale og internasjonale målsettinger</p>	<p>Jobbe aktivt for at Østre Toten-samfunnet skal redusere sine klimagassutslipp med 55 prosent innen 2030 for alle sektorer utenom landbruk, med utgangspunkt i 1990-tall.</p> <p>Være pådriver for at landbruket reduserer sine klimagassutslipp og øker karbonopptaket i tråd med nasjonale sektormål, innenfor rammene av nasjonale mål om matsikkerhet og selvforsyning.</p> <p>Redusere energibruk og øke andelen fornybar energi i kommunale bygg, og være pådriver for gode energiløsninger i andre bygg.</p> <p>Øke andelen utslippsfrie kommunale kjøretøy, og legge til rette for reduserte utslipp fra lokal trafikk og gjennomgangstrafikk.</p> <p>Videreutvikle tettsteder og næringsområder med fokus på bærekraft og lavest mulig transportbehov.</p> <p>Redusere matsvinn i kommunal virksomhet.</p> <p>Vektlegge klima- og miljøhensyn i kommunale innkjøp.</p> <p>Redusere utslipp fra arealbruksendringer.</p>
<p>Østre Toten skal ivareta naturmangfoldet og viktige økosystemtjenester</p>	<p>Redusere omdisponering av arealer og ha ambisiøse målsettinger for å ta vare på dyrka mark.</p> <p>Jobbe for å nå målene i vanddirektivet, herunder redusere utslipp fra kommunalt og privat avløp samt fra landbruket.</p> <p>Legge til rette for opprydding av forsøpling på land og i vann.</p>
<p>Østre Toten skal fremme sirkulærøkonomi</p>	<p>Øke kildesorteringen og graden av ombruk i egen organisasjon, og være pådriver for økt ombruk, økt kilde-sortering og redusert forbruk hos innbyggerne og næringsliv.</p> <p>Være pådriver for utvikling av grønne næringer.</p>
<p>Alle i Østre Toten-samfunnet skal vektlegge klima- og miljøhensyn i sin hverdag</p>	<p>Legge hensyn til naturmangfold og klima til grunn for beslutninger i alle kommunens sektorer og tjenester.</p> <p>Styrke klima og miljø som tema i barnehager og skoler.</p> <p>Drive holdningsskapende arbeid mot innbyggere og næringsliv for å øke oppslutningen om viktige klima- og miljøtiltak.</p>
<p>Østre Toten skal bli et samfunn som er tilpasset kommende klimaendringer</p>	<p>Planlegge og utvikle for å begrense negative konsekvenser av klimaendringene gjennom planarbeid og tiltak innen infrastruktur som veg, vann og avløp.</p> <p>Være pådriver for at landbruket forbereder seg på kommende klimaendringer og samtidig utnytter de mulighetene klimaendringene medfører.</p>

5.7 Kommunen som organisasjon

Dette satsingsområdet bygger opp under følgende bærekraftsmål:

5.7.1 Organisasjon og medarbeidere

Kommunen leverer velferdstjenester og løser samfunnsoppgaver innen et bredt spekter av fagområder. Det er stadig endringer i nasjonale føringer og satsingsområder, og behov og krav fra innbyggerne er i utvikling. For å sikre gode tjenester må vi hele tiden finne nye og bedre måter å løse oppgavene på. Det er viktig å bygge en organisasjon som er tilstrekkelig robust og fleksibel til å kunne tilpasse seg endrede tjenestebehov og rammebetingelser, og samtidig er mindre sårbar for fravær.

Innovasjon og digitalisering gir nye muligheter for hvordan noen oppgaver kan løses mer effektivt og frigjøre ressurser til andre. Gjennom økt tverrsektorielt samarbeid kan ressurser og kompetanse utnyttes bedre, og det blir enklere å løse komplekse oppgaver. Regionalt samarbeid er også viktig for å effektivisere og forbedre ulike tjenestetilbud og redusere sårbarheten innenfor mindre fagområder.

Som kunnskapsbedrift er medarbeiderne kommunens viktigste ressurs. Konkurransen om relevant, kompetent og erfaren arbeidskraft vil bli enda sterkere i årene som kommer. Østre Toten kommune må være en attraktiv arbeidsgiver som klarer å rekruttere og beholde medarbeidere med rett kompetanse, og å utvikle kompetanse i tråd med endrede oppgaver. En god arbeidsgiverpolitikk og godt lederskap er avgjørende for å ha de personellressursene som trengs for å nå kommunens mål.

Kommunens rolle er i utvikling, og oppgavene må i årene framover løses med mindre ressurser. Framtidens kommune må i større grad enn tidligere aktivt involvere innbyggerne og andre aktører som ressurs og samarbeidspartnere. Dette stiller nye krav til ledere og medarbeidere, både når det gjelder samarbeidsformer internt og eksternt, og hvordan tjenestene organiseres. Alle medarbeidere må bidra aktivt i utviklingsarbeid og løsninger, og lederne må legge til rette for gode arbeidsprosesser, godt medarbeiderskap og en kultur for læring, forbedring og innovasjon.

Med utgangspunkt i de tjenestene kommunen skal levere, og de endringene som må gjennomføres, har administrasjonen utarbeidet et verdigrunnlag som skal være førende for hvordan vi jobber i kommunen, hvilke valg vi tar, hvordan vi opptre ovenfor kolleger og andre. Dette verdigrunnlaget skal kjennetegne alle som jobber i kommuneorganisasjonen, og tar utgangspunkt i følgende ord: *Stolthet, mot, handlekraft og samarbeid.*

Politikerne er kommunens øverste ledelse. Samspillet mellom politikk og administrasjon er sentralt for å sikre riktig tjenestetilbud og god dialog med innbyggerne. Politikere og administrasjon har ulike roller, og kan og vil ha ulike meninger om forskjellige tema, men gjensidig tillit og respekt er viktig for å sikre god styring og framdrift mot felles mål. Politikere og administrasjon har et felles ansvar for å bidra til å utvikle og vedlikeholde et godt samarbeid. Dette vil bli enda viktigere når kravene fra innbyggere, overordnede myndigheter og andre stadig øker parallelt med at ressursene minker.

Hovedmål:

Østre Toten kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver og ha en fleksibel organisasjon med rett kompetanse til å løse de oppgavene kommunen til enhver tid har.

Delmål: <i>Slik vil vi ha det</i>	Strategier: <i>Slik skal vi gjøre det</i>
Østre Toten kommune skal ha tilstrekkelig med kvalifisert arbeidskraft	<p>Jobbe målrettet med kompetanseheving og utvikling i takt med endrede oppgaver, og har en kultur for læring.</p> <p>Legge til rette for å beholde medarbeidere med rett kompetanse, herunder legge til rette for at seniorer ønsker å stå lenger i jobb.</p> <p>Drive offensiv og målrettet rekruttering av nye medarbeidere, herunder satse på lærlinger for å rekruttere riktig kompetanse innen relevante fagområder.</p> <p>Ha gode arbeidsvilkår og velferdsordninger.</p> <p>Bidra til å utvikle regionalt samarbeid på områder der dette gir bedre lønnsomhet, mereffekt eller redusert sårbarhet.</p> <p>Stimulere og legge til rette for heltidskultur.</p>
Østre Toten kommune skal ha en effektiv og fleksibel kommuneorganisasjon	<p>Omstille og tilpasse organisasjonen slik at den enhver tid er best mulig tilpasset oppgavene kommunen er satt til å løse.</p> <p>Utnytte ansattes kompetanse og kvalifikasjoner best mulig gjennom å jobbe med oppgaveforskyvning i alle sektorer.</p> <p>Styrke samarbeidet på tvers av sektorer for å løse felles oppgaver på en god og effektiv måte.</p>
Østre Toten kommune skal sikre de ansattes rettigheter, og ha et trygt arbeidsmiljø der ansatte kjenner seg verdsatte og godt ivarett	<p>Arbeide aktivt for å sikre at våre ledere har nødvendig kompetanse og relasjonelle ferdigheter til å utøve god ledelse.</p> <p>Arbeide systematisk med faktorer som fremmer høyt jobbnærvær.</p> <p>Fremme en organisasjonskultur med positive verdier og holdninger, og som bygger opp under kommunens verdigrunnlag.</p> <p>Ha et konstruktivt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene.</p>
Østre Toten kommune skal ha medarbeidere og ledere som jobber sammen for å finne de beste måtene å løse kommunens samfunnsoppdrag på	<p>Arbeide aktivt med innovasjon og fornying, med kultur for erfaringslæring og å akseptere risiko.</p> <p>Ta i bruk ny teknologi for å løse oppgaver der dette er hensiktsmessig og ressursbesparende.</p> <p>Ha medarbeidere og ledere som aktivt søker samarbeid med relevante aktører for å utvikle tjenestene.</p>
Østre Toten kommune skal videreutvikle samarbeidet mellom politikk og administrasjon for å sikre gjensidig tillit og respekt mellom partene	<p>Administrasjonen skal legge best mulig til rette for at politisk ledelse lykkes som velfungerende lokaldemokrati gjennom gode ledelsesverktøy og beslutningsgrunnlag.</p> <p>Politisk ledelse skal legge til rette for at administrasjonen lykkes som en effektiv forvalter, tjenesteyter og iverksetter av politiske vedtak, og herunder får egnede rammer å arbeide innenfor.</p>

5.7.2 Kommunikasjon

God og målrettet kommunikasjon er en avgjørende faktor for at kommunen skal nå sine mål. Dette gjelder på alle områder – fra internt samarbeid mellom enheter og sektorer i organisasjonen, mellom administrasjon og politikere, i formidlingen av politiske og administrative beslutninger til innbyggerne, og ikke minst i de mange møtene mellom innbygger og ansatt hver eneste dag.

Omstilling og utvikling er nødvendig for at kommunen skal kunne fortsette å levere tjenester på riktig nivå med rammebetingelser og krav som stadig endres. Kommunens tjenester har stor innvirkning på den enkelte innbyggers liv, og skal i større grad tilpasses den enkeltes behov. Samtidig vil det være nødvendig at innbyggere bidrar med å ta større ansvar både for egen livssituasjon og for utviklingen av lokalmiljøet. Det er viktig at innbyggerne og næringsliv har god kjennskap til og forstår sine rettigheter, muligheter og plikter, og kommunen har et stort ansvar for å kommunisere dette på en lett forståelig måte.

Organisering og endring av tjenestene påvirker også de ansattes arbeidshverdag. God dialog internt og eksternt er nødvendig for å skape en felles forståelse av hvordan kommunen kan og bør løse sine oppgaver på best mulig måte.

Innovasjon og digitalisering gir kommuneorganisasjonen nye muligheter både for å for å informere sine målgrupper om tjenestetilbudet og levere tjenester på en effektiv og tilpasset måte. Samtidig er det viktig å forebygge digitalt utenforskap gjennom veiledning og tilrettelegging, slik at alle innbyggere ivaretas når graden av selvbetjening øker. Kommunikasjonskanalene er i stadig endring, og ulike kanaler treffer ulike målgrupper. Dette er både en mulighet og en utfordring som det er viktig å ha et bevisst forhold til.

Måten kommunens ansatte møter innbyggere og andre aktører har stor betydning for kommunens omdømme og attraktivitet. Det er også et stort potensial i å synliggjøre kommunens positive kvaliteter og særtrekk. Disse faktorene er viktig for å tiltrekke seg og beholde kompetente ansatte, innbyggere og næringsliv. Kommunens kommunikasjon med omverdenen er også en avgjørende faktor for å kunne videreutvikle Østre Toten-samfunnet til et samfunn der alle bidrar med det de har mulighet for inn i fellesskapet.

Hovedmål:

God kommunikasjon skal være en integrert og naturlig del av all planlegging og alle aktiviteter i kommuneorganisasjonen.

Delmål: Dette skal vi oppnå	Strategier: Slik skal vi gjøre det
<p>Østre Toten kommune skal bruke målrettet kommunikasjon som et strategisk virkemiddel i alle deler av organisasjonen</p>	<p>Praktisere klarspråk i all kommunikasjon.</p> <p>Legge vekt på forventningsavklaring i alle tjenester gjennom god innbyggerdialog og samhandling.</p> <p>Velge hensiktsmessige kommunikasjonskanaler i forhold til målgruppen i all kommunikasjon.</p>
<p>Østre Toten kommune skal være åpen, tydelig og tilgjengelig i sin kommunikasjon</p>	<p>Ha fylldig, tydelig og oppdatert informasjon om våre tjenester på kommunens nettside.</p> <p>Ha en god balanse mellom digitalisering/selvbetjening og målgruppenes teknologiske kompetanse, og jobbe bevisst for å unngå digitalt utenforskap.</p> <p>Praktisere meroffentlighet.</p> <p>Møte media på en åpen og proaktiv måte.</p>
<p>Kommuneorganisasjonen og Østre Toten som samfunn skal ha et godt omdømme og nytte tillit hos innbyggere, besøkende og andre aktører</p>	<p>Synliggjøre organisasjonens positive aktiviteter og resultater internt og eksternt.</p> <p>Jobbe aktivt for å framheve verdiene som gjør Østre Toten til et attraktivt sted å bo, arbeide og drive næringsvirksomhet i.</p> <p>Ha medarbeidere som møter innbyggerne og andre aktører på en respektfull og løsningsorientert måte, med utgangspunkt i kommunens verdigrunnlag.</p> <p>Bidra til at våre innbyggere og andre målgrupper kjenner til og forstår kommunens oppgaver og rammebetingelser, og sine egne rettigheter, muligheter og plikter.</p>
<p>Østre Toten kommune skal ha en organisasjonskultur som fremmer samarbeid og samhandling</p>	<p>Jobbe aktivt med internkommunikasjon, og informere internt før eksternt.</p> <p>Videreutvikle samarbeid på tvers av enheter og sektorer med utgangspunkt i felles måloppnåelse, god ressursutnyttelse og å spille hverandre gode.</p> <p>Bygge en felles organisasjonskultur som skaper engasjement, identitet, tilhørighet og motivasjon.</p>

6. Arealstrategi

Det ble foretatt en begrenset revisjon av kommuneplanens arealdel i 2022. I høringen ble det framsatt flere innsigelser fra Statsforvalteren, som foreløpig ikke er avklart. Det betyr at denne arealplanen ikke er juridisk bindende. Samtidig er det i kommunens planstrategi besluttet at det skal foretas en full revisjon av arealdelen i etterkant av at ny samfunnsdel er vedtatt. Ut fra denne situasjonen er det valgt å utarbeide en enkel utgave av en arealstrategi her i samfunnsdelen.

Arealstrategien skal gi overordnede føringer og rammer for utviklingen av kommunens arealbruk på lang sikt. Østre Toten kommunes arealstrategi bygger på satsingsområder og mål i kommuneplanens samfunnsdel, nasjonale føringer samt FNs bærekraftsmål. Strategien binder kommuneplanens samfunnsdel og arealdel sammen, og gir hovedprinsipper for kommunens langsiktige arealbruk. Arealstrategien gir føringer for arealdelen, og innebærer verdivalg og avveining av motstridende hensyn.

Det er arealdelens plankart med tilhørende bestemmelser som fastsetter arealbruken med juridisk bindende virkning.

For å nå målene i samfunnsdelen og knytte arealstrategien opp mot satsingsområdene i samfunnsdelen, vil Østre Toten kommune legge følgende prioriteringer til grunn:

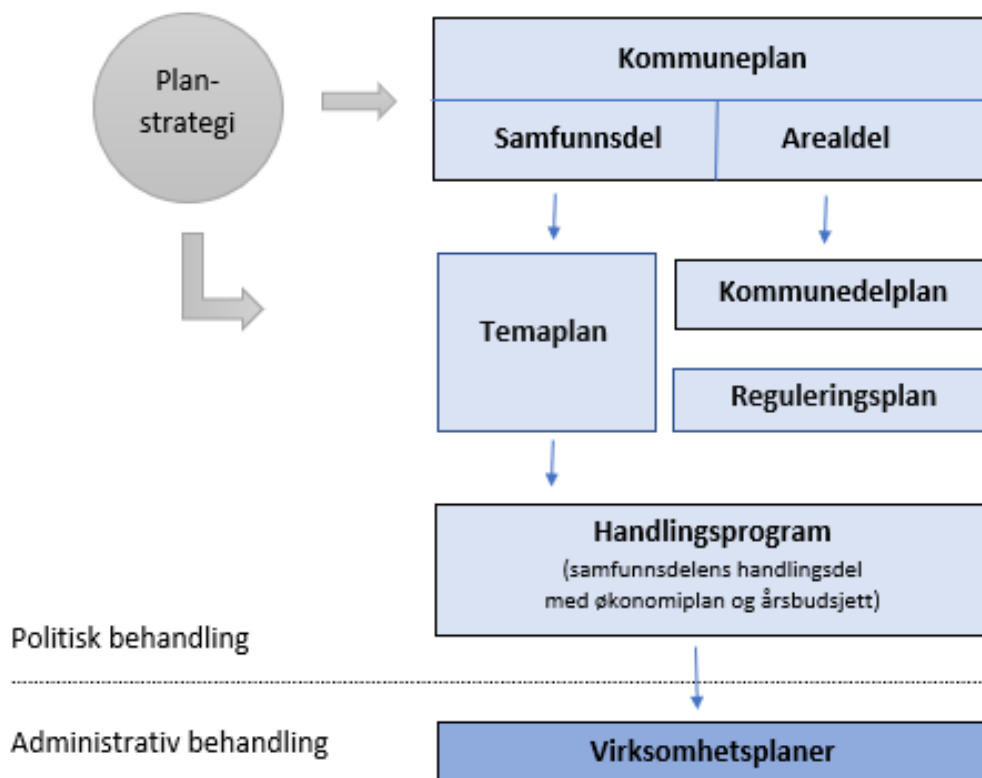
1. Hovedtyngden av boligveksten bør skje i eller nær den definerte tettstedsstrukturen. Utbygging skal styrke eksisterende utbyggingsstruktur og underbygge teknisk og sosial infrastruktur. Boliger kan også bygges utenom tettstedene når vann-/avløpsstruktur og jordvern hensyn ligger til rette for det.
2. De definerte tettstedene Lena, Skreia og Kapp skal være flerfunksjonelle, med varierte handels-, tjeneste- og aktivitetstilbud. Fortetting i tettstedene skal ikke skje på bekostning av kvalitet.
3. Tettstedene skal utvikles med attraktive felles uterom og grøntarealer, møteplasser som er tilrettelagt for aktivitet, og tilgang til turstier og nærmiljøanlegg.
4. Tettstedene og øvrige lokalsamfunn skal videreutvikles ut fra sine kvaliteter og sin identitet, og som gode nærmiljøer.
5. Ved planlegging av nye byggeområder skal områdets attraktivitet vektlegges, herunder kvaliteter som sol- og utsiktsforhold, servicefunksjoner og friluftslivsmuligheter.
6. Kommunen skal til enhver tid sikre å ha tilstrekkelig med utbyggingsområder til boligformål som bygger opp under føringene i punkt 2 og prinsippene for bærekraftig bolig-, areal- og transportplanlegging.
7. Det skal sikres et variert boligtilbud som møter befolkningens behov i dag og i fremtiden. Dette innebærer å sikre tilstrekkelig med arealer for bebyggelse av eneboliger, rekkehus og leiligheter som gir et variert boligtilbud til mennesker i alle aldre og med forskjellige boligpreferanser.
8. Utnytte de mulighetene som ligger i korte reiseavstander mellom og til og fra tettstedene i kommunen.
9. Sentrumsnære friluftsområder skal sikres og videreutvikles.
10. Attraktive arealer for næringsutvikling skal sikres og videreutvikles.
11. Verne om landbruksressursene og viktige kulturlandskap, og videreutvikle disse verdiene til attraksjon, turisme og rekreasjon.

12. Kulturmiljøer med kulturminner skal ivaretas slik at de fortsatt kan gi grunnlag for opplevelser, identitet og et styrket næringsliv.
13. Vassdrag og vassdragsnære områder skal bevares og videreutvikles for natur-, landbruks- og rekreasjonsformål.
14. Klimautfordringene skal hensyntas i all arealbruk.
15. Samfunnsikkerhet, herunder konsekvenser av klimaendringer, skal hensyntas i all arealforvaltning.
16. Sikre allmenn ferdsel. Spesielt skal allmenn ferdsel prioriteres og legges til rette for langs hele Mjøsas strandlinje.
17. Arbeide strategisk for videre utbygging av regionalt viktig infrastruktur, som fylkesveg 33.
18. Bruke mulighetene i plan- og bygningsloven for prioriteringer og forenklinger.

7. Kommuneplanen – en overordnet plan

Kommuneplanen styrer utviklingen av lokalsamfunnet og kommunens virksomhet. Den er kommunens overordnede plan- og styringsdokument, og vedtas av kommunestyret. Planen består av en samfunnsdel og en arealdel, og er kommunestyrets styringssignal til kommunens øvrige planer, den lokale samfunnsutviklingen og til utvikling av kommunens tjenester.

Denne kommuneplanen har et perspektiv fram til 2035, men kommunestyret skal i hver valgperiode ta stilling til om planen skal revideres.

I forarbeidet til kommuneplanens samfunnsdel har det vært bred involvering. Kommuneplanen er utarbeidet gjennom en åpen medvirkningsprosess hvor følgende parter har vært involvert:

- Innbyggere (fire folkemøter, seks gjestebud, innspill via kommunens hjemmeside)
- Kommunestyret
- Formannskapet
- Ungdomsrådet
- Eldrerådet
- Råd for personer med funksjonsnedsettelse (NEFU)
- Grunnskolen («Mitt lokalsamfunn»)
- Administrative ledergrupper i kommunen

Denne prosessen har ført fram til de satsingsområder som planen er bygd rundt, og bidratt til form, innhold og retning for planen. Innspillene fra medvirkningsprosessen er brukt aktivt i planarbeidet, samtidig som det er så vidt stor bredde i dem at det har vært nødvendig å ha en tydelig retning i planen, slik at den ikke blir for utflytende og uklar.

Gjennom en felles forståelse av hva samfunnet vårt er og hvilken retning vi vil at samfunnet skal utvikle seg framover, kan vi sammen jobbe målrettet mot dette. Kommuneplanen peker ut noen satsingsområder som skal løftes fram i perioden. Hver av disse områdene er omfattende og har et langsiktig perspektiv, men gjennomføringen av mål og strategier vurderes løpende i den mer kortsiktige planleggingen.

Lover, forskrifter, politiske vedtak og overordnede styringssignaler fra stat, fylke og kommune, samt kommunens økonomi, legger rammer for kommuneplanen. Noen føringer har vært særlig viktige i arbeidet med kommuneplanen:

- Regjeringens nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
- Statsforvalterens forventninger til kommunal planlegging
- Aktuelle regionale planer med føringer for kommuneplanarbeidet
- Felles areal- og transportstrategi for Mjøsbyen
- Statlige planretningslinjer
- Plan- og bygningsloven
- Planprogram til samfunnsdelen for Østre Toten kommune

Planen er delt inn i tverrsektorielle satsingsområder. Det betyr at disse gjelder for alle tjenesteområder, og at vi må arbeide sammen på tvers av sektorer for å oppnå den utviklingen vi ønsker. For hvert satsingsområde er det definert hovedmål, delmål og strategier. Et mål beskriver en ønsket framtidig tilstand, mens en strategi beskriver hvilke framgangsmåter, veivalg eller endringer vi må gjennomføre for å nå målet.

For å oppnå en helhet og sammenheng i plan- og styringssystemet vårt, må det være en tydelig sammenheng mellom kommuneplanens overordnede mål, via mer konkrete strategier og ned i tiltak i underliggende planverk. Det er lagt vekt på å integrere mål og intensjoner fra andre, temaorienterte planer, slik at hele det kommunale plansystemet skal henge best mulig sammen.

Kommuneplanen hviler i stor grad på kommunen som organisasjon, og skal vedtas av kommunestyret. Planen og gjennomføringen av den utfordrer imidlertid også næringslivet, frivilligheten og innbyggerne generelt. Kommuneplanen uttrykker vår felles ambisjon for hvordan Østre Toten som samfunn skal utvikle seg i årene som kommer.

7.1 Slik skal kommuneplanen følges opp

Utvikling av et helhetlig plan- og styringssystem skal sikre en sterkere sammenheng i kommunens plandokumenter.

Østre Toten kommunes viktigste samfunnsoppdrag, både som tjenesteyter, som forvalter av kommunens samlede ressurser og som utviklingsaktør, forutsetter at vi sikrer god styring; både gjennom planlegging og drift.

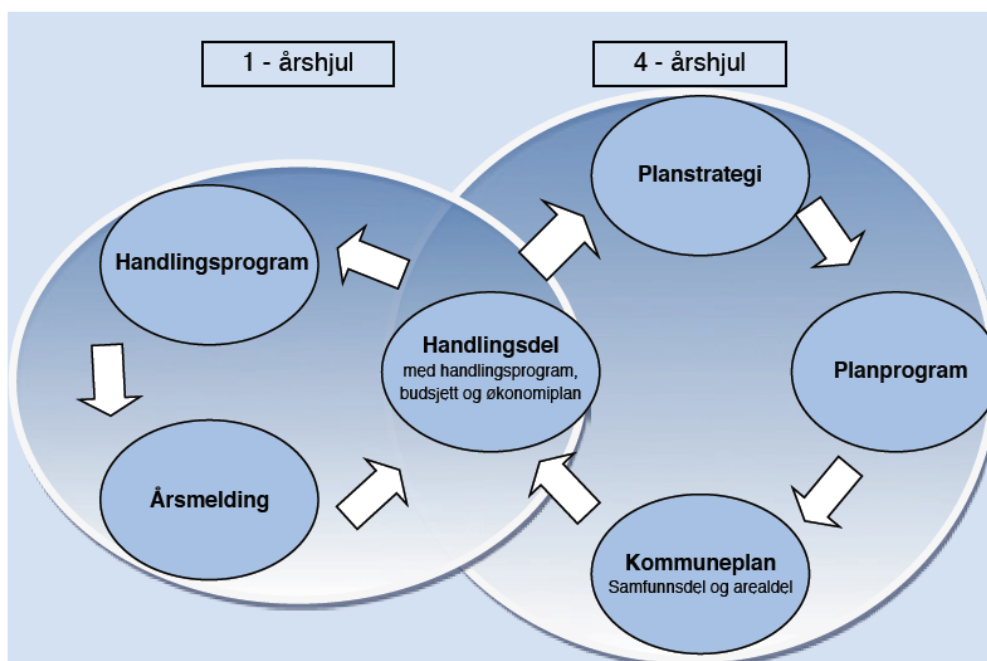
Alle kommuner skal ha en kommuneplan (jf. plan- og bygningsloven kapittel 11), som inneholder satsingsområder, mål og strategier for samfunns- og tjenesteutvikling. Kommuneplanen består av tre deler:

- **Samfunnsdelen** (dette dokumentet)
- **Arealdelen**, som er et juridisk bindende dokument med et langsiktig perspektiv som viser sammenhengen mellom samfunnsutviklingen og hvilke utslag og behov dette gir for arealbruken.
- **Handlingsprogrammet**, som er kommuneplanens kortsiktige del med økonomiplan og årsbudsjett.

Fra kommuneplanen som det overordnede og langsiktige styringsdokumentet til den kortsiktige årlige delen, handlingsprogrammet, og til sektorenes virksomhetsplaner, skal det gå en rød tråd. Alle temaplaner eller sektorplaner skal bygge på kommuneplanen, som er øverste ledd i styringssystemet. Samtidig er gjennomføringskraft og konkrete resultater en forutsetning for at kommunale planer skal ha legitimitet og effekt. I denne sammenheng er det viktig at ulike aktører kobles til både selve planprosessen og gjennomføringen. Dette gjelder både lokalt næringsliv, frivilligheten og innbyggere generelt, som sammen gir sine bidrag til samfunnsutviklingen.

Plansystemet består av styringsdokumenter og styringsprosesser som foregår i et fireårshjul og et årshjul, som vist på figuren under.

Integrert kommuneplanlegging

Styringssystemet skal ivareta både folkevalgtes ansvar for strategisk ledelse og administrasjonens ansvar for å iverksette politiske vedtak og styringssignaler. Systemet bygger på mål- og resultatstyring, og skal bidra til at kommuneplanens mål og strategier følges opp gjennom planens satsingsområder. Det er viktig å tenke langsiktig og holde fast på overordnede mål. En god plan må ha en tydelig, men fleksibel ramme for at kommunen skal kunne ta tak i muligheter som dukker opp underveis, og som samtidig fremmer de langsiktige målene.

Enkeltprosjekter, tiltak og delplaner bør vurderes ut fra hvordan de kan bidra til den langsiktige samfunnsutviklingen. Kommunen bør derfor til enhver tid ha en oppdatert og revidert kommuneplan, samfunnsdel og arealdel, som samler ulike satsinger og delplaner og som bidrar til å holde fokus over tid.

7.2 Sentrale verktøy for gjennomføring av planen

For å kunne gjennomføre strategiene og oppnå de målene som er definert i samfunnsplanen, må kommunen bruke en rekke ulike verktøy og metoder i tillegg til eget styringssystem og planverk.

Kommuneplanens ulike mål og strategier retter seg både mot lokalsamfunnet og mot kommuneorganisasjonen. I realiseringen av planen må det derfor tas i bruk ulike arbeidsmetoder og virkemidler, avhengig av oppgavens karakter. En del av ansvaret for gjennomføring vil ligge på kommunen, men mye vil også ligge på andre parter i lokalsamfunnet – både næringsliv, frivilligheten, andre offentlige eller private instanser, og innbyggere generelt.

Det vil da være nødvendig å benytte arbeidsformer som nettverksbygging, partnerskapsløsninger, påvirkningsarbeid, oppdragsløsning, tverrfaglig innsats og profilering/kommunikasjon.

For tjenesteperspektivet i planen vil det være nyttig å bruke en metode som gjør det enklere å se hvordan ulike tjenester påvirker innbyggernes liv og jobbe tverrsektorielt med videreutvikling av tjenestetilbudet. Østre Toten kommune arbeider nå med å ta i bruk et slikt verktøy som kalles «helhetlig innsatstrapp». Dette vil bli brukt aktivt i planlegging og gjennomføring av mange av strategiene i denne planen, og i prioriteringen av ressurser på aktuelle områder.

Den helhetlige innsatstrappa synliggjør en vesentlig del av kommunens tilbud og tjenester med utgangspunkt i hvor mye disse griper inn i den enkelte innbyggers liv og hvor mye ressurser som kreves for å levere de ulike tjenestene.

Innsatstrappa skal bidra til å øke fokuset på å forebygge utfordringer, slik at flere mestrer hverdagen uten bistand fra kommunen – uansett alder. Større innsats på forebyggende aktiviteter kan for eksempel bidra til bedre psykisk og fysisk helse, at flere unge gjennomfører utdanning, at flere deltar i arbeidslivet, og at flere vil være i stand til å bo godt og trygt hjemme. Fysisk aktivitet, fritids- og kulturaktiviteter og gode møteplasser for alle aldersgrupper er eksempler på slike forebyggende aktiviteter.

Målet med en slik tilnærming er å redusere eller utsette behovet for mer ressurskrevende tjenester som innebærer et større inngrep i innbyggerens liv. Eksempler på dette kan være fosterhjems plass, omfattende tjenester innen rus og psykiatri, behov for heldøgnstjenester eller institusjons plass.

8. Utviklingstrekk

Om den nasjonale utfordringen for distrikter skriver regjeringen:

«Lokal samfunnsutvikling handler om å utvikle gode og velfungerende kommuner, der innbyggere, næringsliv og besøkende ønsker å være. Det er mange elementer som har betydning for utvikling av gode lokalsamfunn, som tilgang på arbeid, tjenester, boliger, infrastruktur, kulturopplevelser, friluftsliv og et godt fysisk og sosialt inkluderende nærmiljø».

Østre Toten er på mange måter en kommune midt mellom distrikt og sentrale strøk, med mye av en distriktskommunes strukturelle preg, samtidig som nærheten til sentrale og urbane strøk er stor. Etter folketall er Østre Toten den 80. største av Norges 356 kommuner, og regnes som en mellomstor kommune.

Det er store variasjoner i kommune-Norge mellom sentrale strøk og distrikt. Statens har rangert alle kommuner etter en skala fra 1 til 6, der 1 er mest sentralisert og 6 er mest distriktspreget. Her rangeres Østre Toten i gruppe 4, det vil si en helning mot distriktspreg.

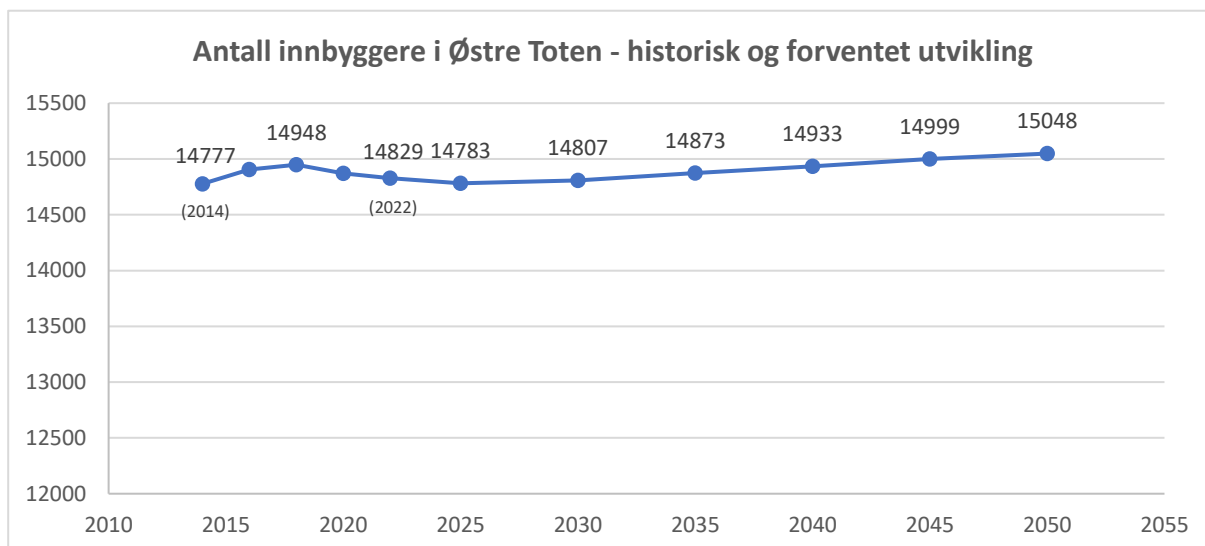
Østre Totens bosettingsstruktur er utpreget spredt, ut fra Statistisk sentralbyrås (SSBs) statistikk. Fordelingen mellom bosatte i tettbebyggelse og spredt bebyggelse er slik:

	2011 (antall/andel)	2021 (antall/andel)
Tettbebyggelse	6 502 / 45 %	6 383 / 43 %
Spredt bebyggelse	8 071 / 55 %	8 480 / 57 %

Dette viser at en større andel av befolkningen bor i spredt bebyggelse i Østre Toten i dag enn for ti år siden. I Innlandet samlet bor omtrent 41 prosent i spredt bebyggelse og 59 prosent i tettbebyggelse. I Østre Toten har det i løpet av det siste tiåret blitt to prosentpoeng færre som bor i tettbebyggelse. Utviklingen her har dermed gått i motsatt retning av gjennomsnittet for fylket. Østre Totens preg av sentralitet/distrikt, og samtidig lokalsamfunnets interne strukturer, er en nøkkelfaktor i formingen av framtidens Østre Toten-samfunn.

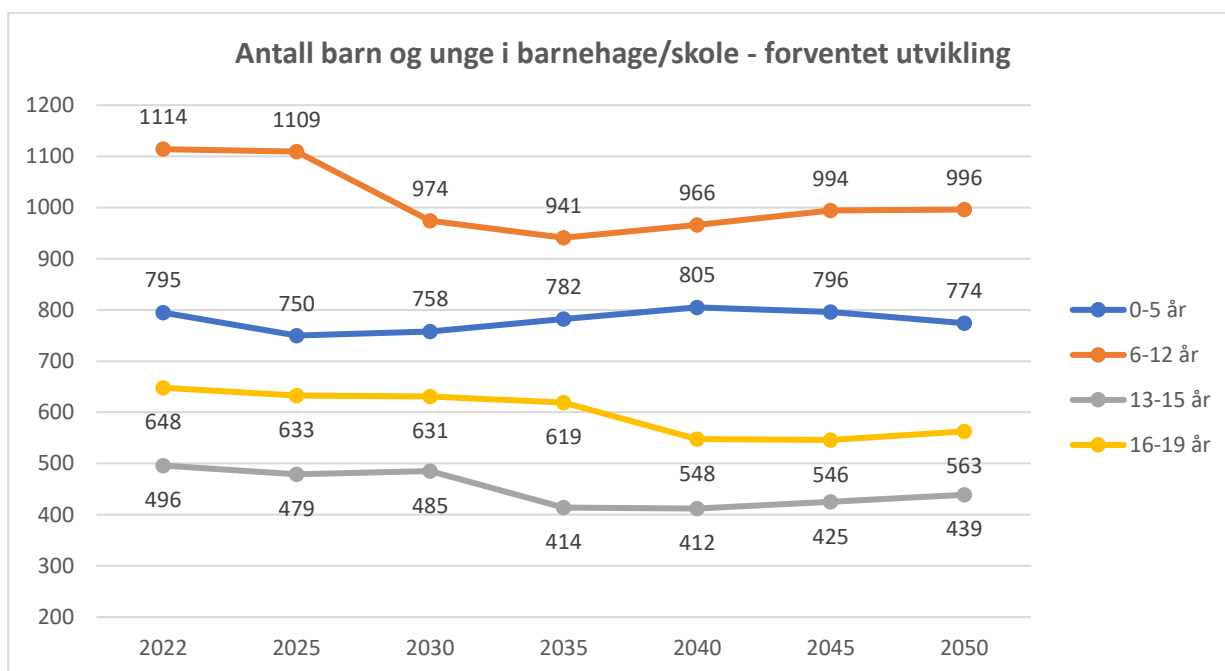
Fra 2011 steg innbyggertallet i Østre Toten lite, men jevnt, i åtte år. Deretter har det vært en liten nedgang. Tall fra SSB viser hvordan vi kan forvente at innbyggertallet blir i årene framover. Framskrivningen bygger på prognoser, og er ikke sikre tallstørrelser. Usikkerheten i tallene øker jo lenger fram i tid de ligger.

Tabellen på neste side viser historisk og forventet utvikling i folketallet i kommunen fra 2014 til 2050. Kilde: Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivning (SSB).

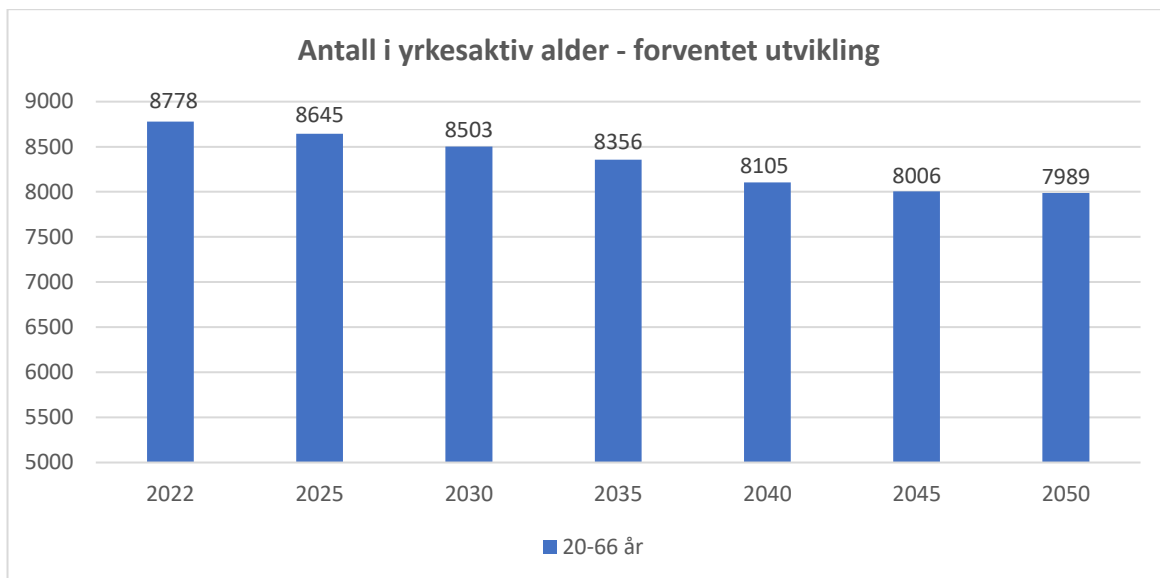
Det samlede folketallet vil ifølge prognosene endre seg lite, og ligge stabilt rundt 15 000 innbyggere. Denne prognosen tar utgangspunkt i det SSB vurderer som mest sannsynlig utvikling ut fra faktorer som antatt til- og fraflytting, forventet levealder, antall fødte og innvandring. Muligheten for at antallet innbyggere kan bli lavere enn dette, bør imidlertid også tas i betraktning i kommunens planlegging.

Fordelingen mellom aldersgrupper vil derimot endre seg en god del.

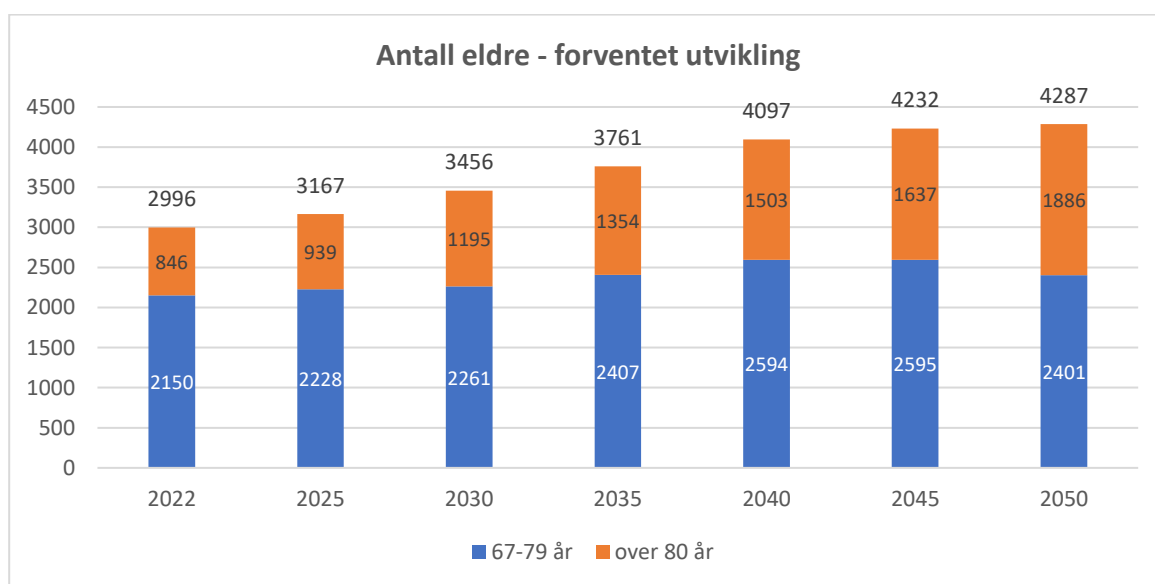

Endringen i forskjellige aldersgrupper av barn og unge forventes å bli slik (SSB):

- Barnehage: 37 færre barn (-4,6 prosent) fram til 2030, og deretter en økning.
- Barneskole: 173 færre barn (-15,5 prosent) fram til 2035, og deretter en liten økning
- Ungdomsskole: 82 færre barn (-16,5 prosent) fram til 2035, og deretter en liten økning
- Videregående: Antall ungdom i denne aldersgruppen vil synke helt fram til 2045

Antall personer i yrkesaktiv alder (20-66 år) vil reduseres med 673 fram til 2040 (7,7 prosent). I aldersgruppa 67-79 år vil det bli 489 personer flere fram til 2040 (22,7 prosent), mens antall personer over 80 år vil øke med 657 fram til 2040. Dette tilsvarer nesten 78 prosent flere enn i dag.

Både nasjonalt og lokalt vil antallet eldre i befolkningen stige. Det er et resultat av at levealderen øker, i tillegg til at store barnekull i etterkrigsårene nærmer seg 80-årsalder. Samtidig fødes det færre barn enn tidligere. Sammen med en forventet nedgang i yrkesaktive innbyggere gir dette store demografiske utfordringer i årene framover.

I aldersgruppen over 80 år vil antallet innbyggere mer enn dobles innen 2040. Denne utviklingen vil øke behovet for helse- og omsorgstjenester knyttet til aldersrelaterte sykdommer, samtidig som det vil bli færre innbyggere til å utføre disse og andre oppgaver og til å finansiere kommunens tjenester.

Antall personer mellom 20 og 66 vil synke. I 2022 har vi 2,9 innbyggere i yrkesaktiv alder for hver innbygger over 66 år. Fram mot 2040 vil dette tallet ifølge prognosene synke til 2,0. Da er ikke personer i yrkesaktiv alder som er uføre, arbeidsledige, førtidspensjonerte eller under utdanning trukket fra i antall yrkesaktive. I praksis vil det derfor være enda færre yrkesaktive for hver eldre enn disse tallene viser.

8.1 Vår felles historie – på vei inn i ei ny tid

Østre Toten har en historisk arv nedfelt i primærnæringen. Den første bosettingen her på bygda skjedde i jernalderen (før år 1000) i form av tidlig gardsbebyggelse. I det som etter hvert ble et aktivt jordbrukslandskap, vokste så husmannsplassene fram på 1800-tallet, og noe tilknyttet boligbebyggelse ble etablert. Allerede da ble grunnlaget lagt for den spredte bosettingsstrukturen, slik vi kjenner den i ettertid. I 1835 var folketallet i Østre Toten 6060. Av dette var vel 400 bønder, mens om lag 800 var husmenn, som sikret jordbruket arbeidskraft. Dette ga et sterkt klasseskille i bygda. Kornproduksjonen var dominerende, men utover på 1800-tallet kom potetdyrkingen og med den etableringen av brennerier. Fra midten av 1800-tallet ble det også et oppsving i melkeproduksjonen, noe som i 1870-årene førte til etableringen av meierier og i 1890 til etableringen av Kapp Melkefabrikk.

Industrialiseringen kom senere til bygdene enn til byene. Den fikk et sterkere fotfeste i våre nabokommuner Gjøvik og Vestre Toten, men også i Østre Toten ble det utover på tidlig 1900-tall etablert flere små industrivirksomheter, samtidig som handelsvirksomheten økte. Da jernbanen kom til Østre Toten i 1902 betydde dette mye for transportmulighetene for både jordbruk og industri, men også i stor grad for etableringen av tettstedene våre – spesielt Lena og Skreia.

Med utgangspunkt i jordbruket og kommunikasjonslinjene – jernbane og hovedveger – vokste den bosettings- og stedstrukturen fram som vi i all hovedsak har hatt fram til i dag. Etter hvert som boligbyggingen økte i omfang i etterkrigstida og til ut på 1980-tallet skjedde dette ute i de spredtbygde områder, og med noen unntak i boligfelter som for eksempel Fossenfeltet på Skreia og Enge store på Kapp. Dagens tettsteds- og bosettingsstruktur kan ses på som en styrke og et gode, samtidig som den gir utfordringer i en verden i omstilling, med nye trender, preferanser, sentralisering og demografiske utfordringer. I tillegg er det utfordringer knyttet til infrastrukturen innen vann og avløp, samt det interne trafikk- og transportbehovet. Selv om nyere innslag kom gjennom utbyggingen av boligfelter på 1980-tallet, er den spredtbygde karakteren fortsatt et av Østre Totens mest framtrepende særpreg.

Østre Toten er i dag en av landets største jordbrukskommuner. Over 20 prosent av kommunens areal er dyrket mark. Dette gir et godt grunnlag for en viktig næring, samtidig som det også gir oss et betydelig forvaltningsansvar for dyrket mark som ressurs. Selv om jordbruket står for en betydelig lokal verdiskapning, er ikke sysselsettingsandelen i næringen like stor som tidligere, blant annet som følge av mekaniseringen.

Industrialiseringen på Toten kom på slutten av 1800-tallet og inn på 1900-tallet. Noe av dette hadde sitt utspring i jordbruksnæringen, med bedrifter som Kapp Melkefabrikk, Toten brenneri og senere potetpakkeri, KiMs og flere bakerier. Fra håndverkstradisjonene vokste det fram bedrifter innenfor metall- og trebearbeiding og konfeksjon. Fra rundt 1980 ble Krabyskogen næringspark etablert med en variasjon av bedrifter, blant annet innen transport.

Kulturen står sterkt i Østre Toten, både gjennom profesjonelle og frivillige utøvere. Bygda preges først og fremst av deltagerkulturen, som er stor og inkluderende. I noen grad har det også vokst fram næringsetableringer med grunnlag kultursektoren, blant annet innen underholdning.

I sum gir de lange linjer både innen stedshistorie, næring og kultur en betydelig historisk og identitetsskapende bakgrunn for det lokalsamfunnet vi kjenner i dag.

8.2 Framtid

Hvordan Østre Toten ser ut om 30, 50 eller 100 år er vanskelig å forutsi. Historien vil leve videre, men store endringer, både globalt og nasjonalt, vil påvirke også lokalsamfunnet i betydelig grad. Dette vil kunne gi svekket forutsigbarhet, men også et behov for å ta inn over seg kjente endringer og ta nødvendige grep som håndterer disse, både som muligheter og utfordringer. Sannsynligheten er stor for at de valg vi tar i dag, i større grad enn før vil gi store utslag og konsekvenser fram i tid.

Framtiden for Østre Toten-samfunnet kan ikke beskrives med særlig sikkerhet. Det er likevel mulig å se for seg noen tenkte bilder på hvilken retning framtida vil bringe oss i, avhengig av hvilke valg vi tar. Det har under planprosessen vært skissert tre ulike scenarier for en tenkt utvikling i Østre Toten. Disse er i korthet slik lokalsamfunnet kan tenkes å fortone seg om 10 til 20 år:

a. Grønt skifte

Østre Toten tok et aktivt grep om det grønne skiftet og gjorde det til sin viktigste satsing. Dette ga vekst og nye muligheter i en miljøvennlig og nyskapende retning. Det ble skapt etablererlyst og vekst i arbeidsplasser og befolkningsutvikling. Østre Toten framsto som en grønn og vital kommune, som fikk nasjonal oppmerksomhet og tok opp i seg nye og bærekraftige trender som en økende del av befolkningen etterspurte.

b. Det gode liv

Østre Toten profilerte seg med «det gode liv på landet», der stadig flere søkte seg til livskvalitet og gode bo- og oppvekstmiljøer. Tilflyttingen økte gjennom at mange yngre i etableringsfasen søkte ut fra større byområder for å realisere en ny livsstil på landet. Østre Toten hadde lykket med å markedsføre seg godt med en slik omdømmeprofil. Dette er i stor grad et scenario som har fokus på det gode liv og på bokommunen Østre Toten, mer enn på befolknings- og arbeidsplassvekst.

c. Stagnasjon

Østre Toten klarte ikke å oppnå den vekstkraften som var nødvendig og som andre, omkringliggende områder tok større tak i. En begrenset satsing på utbygging av boliger og infrastruktur og liten profilering av kommunens attraktivitet, førte til gradvis stagnasjon. Flere forhold ble som de var, endrings- og innovasjonsevnen uteble og dette ga seg utslag i befolkningsnedgang, fraflytting og økt underskudd på arbeidsplasser. Arbeidsplassstilgangen i nabokommunene veide opp noe av dette, men bygda ble i økt grad en sovekommune.

Selv om slike scenarier ikke er noe mer enn mulige bilder av en alternativ framtid, er det nødvendig å ha noen forestillinger om de retninger vi ønsker å arbeide for eller imot.

Med bakgrunn i vår felles historie og identitet, og mulige framtidsperspektiver, ønsker Østre Toten kommune å være tett på innbyggerne i alle livets faser. Dette innebærer å sikre de yngste gode år i barnehage og skole, hvor de får utvikle seg, oppleve mestring og føle tilhørighet. Unge og voksne skal ha tilgang på arbeid og gode fritidstilbud, og eldre skal oppleve en trygg og god alderdom.

Det er et mål at alle innbyggere skal kunne ta del i utviklingen av Østre Toten-samfunnet og bidra når framtidens utfordringer skal løses på nye måter. Kommuneorganisasjonen vil i framtida ikke ha kapasitet og ressurser til å løse alle samfunnsutfordringer alene på dagens nivå. Utviklingen av lokalsamfunnet framover vil derfor være avhengig av at vi tenker og handler som et fellesskap, der kommune, innbyggere, næringsliv og frivillighet løfter i flokk.

Men én ambisjon står fast: Østre Toten skal være et godt sted å leve – for alle!

Vedlegg 1: Ordliste

Ord	Forklaring
Beredskap	Planlegging og forberedelse av tiltak for å kunne håndtere uønskede hendelser på best mulig måte etter at de har skjedd.
Bioøkonomi	En økonomi basert på produksjon og foredling av fornybare biologiske ressurser som skog, jord, husdyr og planter til mat, energi, produkter og materialer.
Brukerforløp	Den kontakten en person som har fra en sykdom eller helseutfordringer oppstår til personen er ferdig behandlet fra helse-/omsorgstjenestens side.
Bærekraftig utvikling	Utvikling som tilfredsstillter behovene til menneskene som lever nå, uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstillte sine behov.
CO ₂ -ekvivalent	En enhet som brukes for å vise den samlede effekten ulike klimagasser har på den globale oppvarmingen, siden ulike gasser har forskjellig oppvarmingseffekt og levetid i atmosfæren.
Demografi	Beskrivelse av befolkningen, blant annet befolkningens størrelse og fordeling mellom kjønn og mellom antall personer i ulike aldersgrupper.
Demografiske endringer	Endringer i befolkningssammensetningen, blant annet forholdet mellom antall unge, yrkesaktive og eldre.
Det grønne skiftet	Det grønne skiftet handler om hvordan Norge skal bli et lavutslippsland innen 2050. For å få til dette må vi omstille oss til et samfunn hvor vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser, gjennom en overgang til produkter og tjenester som gir betydelig mindre negative konsekvenser for klima og miljø enn i de produkter og tjenester vi har i dag.
Karbonlagring	Når karbondioksid (CO ₂) tas ut av atmosfæren og lagres over kort eller lang tid. De største naturlige karbonlagrene finnes i hav, myr og skog. Naturlig karbonlagring skjer blant annet i planter og vegetasjon når dette vokser. Boreale barskog (skog dominert av bartrær, som vi har mye av i Norge), er verdens største karbonlager i skog.
Klarspråk	Korrekt, klar og brukertilpasset kommunikasjon. En tekst er skrevet i klarspråk hvis de teksten retter seg mot finner den informasjonen de trenger, forstår det de leser, og kan bruke dette til å gjøre det de skal.
Klimarobust	Å være klimarobust innebærer at samfunnet er tilrettelagt for å tåle det været vi kan forvente å få i årene framover på grunn av klimaendringene.
Klima	Gjennomsnittet av været (temperatur, nedbør, vind mm) over tid, gjerne over flere tiår – i motsetning til vær, som er korttidsmålinger av de samme parameterne, og det du opplever utendørs hver enkelt dag.
Klimatilpasning	Å forstå konsekvensene av at klimaet endrer seg og iverksette tiltak for å på den ene siden å hindre eller redusere skade, og på den andre siden utnytte mulighetene som endringene kan innebære.
Kommuneplan	En langtidsplan og et handlingsprogram for kommunens arealer og utviklingen i kommunen. Kommuneplanen vedtas av kommunestyret.
Kommuneplanens samfunnsdel	Skal ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon.
Kommuneplanens arealdel	Skal angi hovedtrekkene i hvordan arealene i kommunen skal brukes, rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i

Ord	Forklaring
	verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene. Arealdelen er juridisk bindende.
Medborgerskap	At en innbygger har rett, mulighet og ansvar for å delta som et fullverdig medlem av samfunnet.
Medvirkning	Muligheten til å si sin mening om noe, og at meningen blir lyttet til.
Naturmangfold	Alle de ulike variasjonene av liv som finnes i naturen. Begrepet omfatter dyr og planter i alle geografiske områder og i ulike økosystemer. Et økosystem kan sammenlignes med et samfunn som består av forskjellige arter.
Oppgaveforskyvning	(Oppgaveglidning) Endre fordelingen av oppgaver mellom ulike grupper av personell og fagprofesjoner for å kunne utnytte hver gruppes spesifikke kompetanse best mulig, og totalt sett levere bedre eller flere tjenester uten økte kostnader. Uttrykket er spesielt brukt innen helsesektoren.
Samfunnssikkerhet	Samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare.
Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging	At bygninger og infrastruktur legges slik at transportbehovet i kommunen reduseres, samtidig som man ivaretar behovet for effektive og sikre transportløsninger, at det blir bygget tilstrekkelig boliger og at arealer blir forvaltet bærekraftig.
Samskaping	Når to eller flere offentlige og private parter, for eksempel kommunen og innbyggere som er berørt, inngår i et likeverdig samarbeid for å definere hvilke problemer man har og deretter utvikle og gjennomføre gode og tilrettelagte løsninger sammen.
Senterstruktur	<i>Områdesenter:</i> Senter som primært dekker handels-, tjeneste- og arbeidsplassbehov for én kommune; jf. Lena som kommunesenter. <i>Lokalsenter:</i> Lokalt senter for handel, tjenester og lignende. Dimensjonert for et større lokalområde. Skreia er eksempel på et lokalsenter. <i>Nærsenter:</i> Mindre bolig- og trafikkorientert senter med begrenset tilbud av varer og tjenester, for eksempel Kapp og Kolbu.
Sivilsamfunnet	En arena hvor individer frivillig kommer sammen for å fremme synspunkter og interesser på egne eller andres vegne – direkte eller gjennom frivillige organisasjoner eller andre former for sammenslutninger.
Sirkulær økonomi	Et prinsipp for økonomisk virksomhet som har som mål at ressurser forblir i økonomien lengst mulig. Dette oppnås ved å redusere råvarebruk, avfall, utslipp og energiforbruk til et minimum. Gjenbruk, ombruk og kildesortering er derfor viktige faktorer i en sirkulær økonomi.
Tidlig innsats	Å handle eller sette inn tiltak så tidlig så mulig når man er bekymret for noe. Tidlig og god hjelp forhindrer at utfordringer får vokse seg store, og at det blir behov for mer tjenester som krever mer ressurser. Tidlig innsats kan enten settes inn tidlig i livet (i barnehage-/skolealder) eller tidlig i et utviklingsforløp (f.eks. raskt etter at man begynner å få et helseproblem).
Økosystemtjenester	Goder, tjenester eller produkter vi får fra naturen. Begrepet brukes særlig innen naturforvaltning, og er et redskap for å beregne den økonomiske verdien av naturen og omtale naturens tjenester.